

**ATENCIÓ PRIMÀRIA: UNA APROXIMACIÓ A
L'EXPERIÈNCIA VITAL DE L'EDUCAND COM A ELEMENT
EDUCATIU**

Jordi COLL i BOADA

Doctorat: Educació inclusiva i atenció socioeducativa al llarg del cicle vital

Facultat d'Educació

Tutora: Núria Simó i Gil

Bienni del curs de Doctorat: 2008-2009

Novembre de 2011

Agraïments...

....Núria, gràcies per confiar en mi, per la bona disposició que has mostrat en tot moment, pels suggeriments i comentaris que han estat fonamentals per continuar aquesta recerca.

...A la Dana, per la disposició que ha mostrat en les entrevistes i l'interès durant tot el treball.

...A la meva dona, per estar al meu costat, per escoltar-me i entendre'm en els moments més difícils.

...A la meva mare, que m'ha ensenyat ha aprendre dels records.

...A la UVIC, Universitat on he cursat els estudis universitaris.

Índex

1 Introducció.....	3
2 Per què realitzo aquesta investigació?.....	5
2.1 Què fa un educador social d'Atenció Primària?.....	10
2.2 Com em qüestiono el problema de recerca?.....	12
2.3 A poc a poc, avançant.....	17
2.4 Fins a on arribo?.....	18
2.5 I per què una història de vida?.....	21
3 Treball de camp: la participant.....	27
3.1 Les entrevistes: eina clau de la recerca.....	31
3.2 Per on continuo? Parlem de la reminiscència.....	33
3.3 Anàlisi de la informació. Punts rellevants.....	36
4 La història de la Dana.....	37
4.1 Les trobades amb la Dana.....	40
4.2 Valoració de les trobades.....	41
4.3 La relació construïda.....	45
4.4 Anàlisi de les entrevistes per categories.....	47
5 El que he après amb la recerca.....	60
6 Bibliografia.....	64
7 Annex.....	67
7.1 Annex 1: Document de negociació.....	67
7.2 Annex 2: Preguntes d'entrevista.....	69
7.3 Annex 3: Entrevistes.....	71
7.4 Annex 4: Categorització.....	93

1 Introducció

El tema que vull investigar pretén fer emergir aquells processos educatius que es produeixen en les intervencions que els professionals de Serveis Socials d'Atenció Primària duen a terme amb les persones amb qui treballen (a partir d'ara també els anomenaré educands, entenc que s'hi donen processos educatius) i que parteixen de la pròpia experiència de l'educand, com un element bàsic per a l'obtenció d'un resultat satisfactori. L'elecció d'aquest tema rau en el fet que sovint molts professionals, d'Atenció Primària, mostren la seva preocupació per la falta de motivació en desenvolupar la seva feina i no obtenir resultats positius. Penso que la feina de l'educador és una feina dura, i més, quan sovint l'educand el veu com una “esponja” que absorbeix els problemes. L'educand explica les dificultats en les que es troba i espera de l'educador que els hi resolgui. L'educand fa responsable a l'educador del seu problema i n'espera una solució. Busquen accions resolutives i immediates. “Me han cortado la luz y no puedo estar sin nevera, no puedo hacer la comida del niño...”. No tots ells reaccionen igual davant d'una mateixa dificultat, però sí que aquells que es troben en una situació més desesperada, en certa manera, en fan responsable a l'educador de la seva situació, en major o menor grau. “ Si no me ayudas me van a cortar la luz...”

Abans de continuar, crec que és precís diferenciar entre dos conceptes que empraré en el treball de recerca: usuari i educand¹. Tot i que la diferenciació d'ambdós termes no és significativa en la vida quotidiana, sí que cal dir que la seva conceptualització difereix molt, en funció de com un agent educatiu entén la tasca que realitza, utilitzant un concepte o un altre; educand o usuari. En aquest sentit, quan faig referència a un usuari, estic parlant d'aquell individu que formula una demanda i aconsegueix l'objectiu amb una pura gestió o tramitació. Per exemple: aquell individu que té dret a una paga econòmica degut a la disminució que pateix. D'altra banda, quan parlo de l'educand, estic fent referència a aquell individu amb qui s'està duent una acció educativa, un procés educatiu més dilatat en el temps, que necessita l'acció directa, la participació i la implicació plena per voler aprendre. Per tant, en aquest cas, entre l'educador i l'educand hi ha una relació directa,

¹ SEDÓ, Carles. *Treballant com a educadora o educador social*. Barcelona: Edicions Pleniluni. Col·lecció Animació sociocultural, 2001.

una intencionalitat i les ganes de canvi. Per exemple, aquell jove que vol aconseguir algun tipus de feina ha de fer un currículum per presentar a l'empresa.

Les persones que s'adrecen a Serveis Socials no tenen un mateix patró i per tant, les accions són diverses i plurals. Hi ha qui participa de forma activa en el seu pla de treball, d'altres que no en volen ni sentir a parlar, fins i tot n'hi ha que tant els hi està bé un resultat com un altre, que no mostren millores substancials en la seva vida diària i que tot allò que es produeix en la seva persona o al seu voltant, manca de significació.

L'estudi pretén posar de relleu com la feina que duen a terme aquests professionals va més enllà de l'àmbit assistencial, com són capaços d'establir un vincle afectiu amb l'educand, com són capaços de fer sorgir els sentiments dels participants, de guiar el camí que els educands han de seguir, de fer-los adonar que són prou autònoms per sortir-se'n sols, de veure que ells també formen part d'aquesta societat i que aquesta els necessita. La inclusió social ens assegura que totes les persones tinguin les mateixes oportunitats, que tots els membres de la societat participin de forma igualitària, que puguin accedir a tots els recursos necessaris.

L'assistencialisme² crea la dependència amb les polítiques socials que es duen a terme. Si els agents socials només entenen que treballen amb persones “usuàries” d'un servei, la nostra tasca educativa no pot tenir sentit. Sense cap mena de dubte moltes vegades és necessari aquest assistencialisme que acaba essent econòmic, però hem d'anar més enllà i veure que els professionals que hi treballen són capaços de “remoure”, de fer “néixer” la motivació i les ganes de sortir-se'n de l'educand. Cal fer-los veure les potencialitats i aprofitar-les amb la finalitat que siguin ells mateixos els que han de ser capaços d'adonar-se i de fer-les servir amb l'afany de voler superar les problemàtiques que pateixen.

² *Boletín electrónico Surá* [en línia]. Costa Rica, Universitat de Costa Rica, abril de 1999, núm. 33. [Consulta: mai de 2001] Disponible a: <<http://aprendeenlinea.udea.edu.co/>>

El professional dóna eines per a què l'educand sigui capaç d'assumir i tirar endavant la situació en la que es troba, forma a la persona, té la tasca de motivar-lo, de facilitar i fer-lo adonar de les potencialitats que posseeix. Hem de tenir clar que la responsabilitat no és únicament del professional sinó compartida amb l'educand. Aquest primer ofereix i dóna tot el que pot, però no resol la dificultat de l'educand si aquest altre no s'implica plenament, i no s'adona que hi ha un procés educatiu directe o indirecte; en definitiva, si aquest no vol canviar. La feina de l'educador és educativa, busca el canvi en l'individu: formar a la persona. No té tota la responsabilitat però en té una d'important.

Cal comprendre l'acció social assistencial com a part d'un procés social on el subjecte té condicions per a la participació ciutadana, des d'una perspectiva humana dels processos socials. Tots aquests processos són sotmesos a una realitat educativa present. Educar és ensenyar a actuar. El professional ha de ser capaç de fer veure en l'educand la necessitat d'una mentalitat que impliqui comprensió, realitat, ser conscient de la ubicació d'un mateix en la naturalesa i la societat.

2 Per què realitzo aquesta investigació?

El tema que vull investigar, m'apropa a l'experiència vital de l'educand com a nucli de la relació educativa en l'Atenció Primària", l'ubico en un barri de la ciutat de Tarragona, concretament als Serveis Socials de Campclar. L'interès d'aquesta investigació es centra en voler posar de manifest la importància de l'experiència de l'educand en els processos educatius que es duen a terme dins dels Serveis Socials. Crec que hi ha situacions viscudes en el passat que poden esdevenir un element educatiu en el present i des del qual els professionals de Serveis Socials d'Atenció Primària, poden analitzar si aquests elements i la seva incorporació en el treball educatiu que es duu a terme, ha estat satisfactori o no. La Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials, en el Capítol 1, article 3 ens diu: "L'actuació dels poders públics en matèria de serveis socials persegueix els objectius següents: a) Millorar la qualitat de vida i promoure la normalització, la participació i la integració social, política, econòmica, laboral, cultural i educativa i de salut de totes les persones." Podem entendre en aquest article que la qualitat de vida és

subjecta al procés educatiu que la persona és capaç d'assimilar i incorporar en la seva vida quotidiana, donant a entendre que totes aquelles accions dutes a terme pels professionals que treballen l'Atenció Primària, tenen una finalitat educativa a més de buscar intencionadament una millora en la qualitat de vida de l'altre. TERESA MONTAGUT, ens diu en el llibre de *Política Social: A finales del siglo (XIX), en Gran Bretaña, la Sociedad de Organización de la Caridad (...) concentró sus ataques contra las Leyes de Pobres. En realidad, su visión de estas últimas era bastante razonable: la asistencia social, sin la atención individualizada que ayuda a las víctimas de la pobreza a volver a una vida normal y productiva, suele conducir al fracaso.*³

Els relats sorgits de les entrevistes amb els educands dels Serveis Socials, presenten múltiples elements que comparteixen i que fan evident la situació actual en la qual es troben i els fets pels que han acabat dirigint-se a aquests serveis. Elements característics com un baix estatus social, poques pautes familiars, atur, dificultats econòmiques, manca d'integració social... L'educand que acostuma a demanar l'ajut es troba en una situació de vulnerabilitat social, podem dir que són individus amb gran risc de ser exclosos del sistema, individus exclosos d'una participació plena en la societat.

L'objectiu principal d'aquesta investigació és posar de manifest el procés educatiu que es desenvolupa conjuntament amb l'altre, ja que molt sovint, els professionals que hi treballen, no es troben suficientment recompensats anímicament per l'esforç fet. Adonar-se que la feina que duen a terme aquests professionals sempre és prou satisfactòria, implica entendre que els processos educatius que es produeixen en l'altre, el dinamitzen cap al canvi. Això ha de ser un motiu d'alegria de la difícil tasca que desenvolupen els treballadors d'Atenció Primària. Tot i que no sempre el canvi ens pot semblar satisfactori o en la línia que socialment desitjaríem, sí que el professional ha de veure que la feina que realitza, posa en moviment o promou algun canvi en l'altre.

Els Serveis Socials han realitzat un canvi important en els darrers anys: s'han convertit en un recurs redistribuidor de rendes, han estat i són un element clau en la política de

³ MONTAGUT, Teresa. *Política Social*. Barcelona: Ed. Ariel, 2008, p. 58.

descompensació de desigualtats, han fet front a dues situacions importants; d'un costat, donar cobertura a aquelles necessitats, sovint molt bàsiques, de subjectes i grups amb mancances importants. D'altra banda, aprendre a distribuir els recursos de tipus assistencial.

El pas d'una assistència social de caràcter gracioble i caritatiu a uns Serveis Socials reconeguts com a dret ha modificat substancialment les relacions entre els professionals-educands. I més, quan hem estat capaços d'introduir la prevenció entesa com un procés que consisteix en aïllar factors de risc i permet formular activitats per evitar aquests riscos. El gran desenvolupament, doncs, rau en el fet de deixar de ser un únic "dispensador" de recursos per passar a treballar la prevenció, la participació comunitària, les estratègies i habilitats per capacitar a l'educand a fer front a la cerca de solucions.

En èpoques de globalització, una crisi econòmica fa que tot el planeta se'n ressenti i que la seva economia desestabilitzi els països i consegüentment els habitants que hi viuen. És en aquests moments que l'Estat del benestar ha de fer-se fort, no essent simplement professionals assistencialistes, sinó que cal aprofitar el moment per a que a través dels processos educatius, es promogui el canvi. Això s'ha de dur a terme tant amb aquells altres que sovint freqüenten Atenció Primària com en aquells educands que simplement s'han vist "abocats" a acudir-hi per les circumstàncies socials que no els hi són favorables. És doncs ara, més que mai, el moment obligat per aprofitar les circumstàncies i donar a entendre que l'Atenció Primària no és només un "dispensador" de recursos, sinó que també fa un treball educatiu, de reflexió, d'orientació i d'acompanyament. Tot un procés educatiu.

Sovint les polítiques assistencials han promogut la inhabilitació de l'educand i la concentració de poder en mans dels professionals. Entre els anys 1995-2000, es van dur a terme importants programes de prevenció dins l'àmbit de la intervenció social. Era una època de bonança econòmica que va permetre investigar, aprofundir i posar en pràctica polítiques preventives. Es va recuperar la prevenció, el grup, la participació, les institucions i els espais comunitaris com a espai de treball del professional. El treball

comunitari va estendre el seu significat, entenent-lo com una atenció global a tota la població, tant individual com en grup, des d'una vessant educativa, preventiva, assistencial, fomentant la participació de les persones i grups socials en la solució de problemes i la promoció de recursos i processos educatius que permetin aconseguir millors nivells de benestar social. La vessant preventiva és la que emfatitza el grup i la comunitat, la que insta a que treballem els contextos i també als educands. Persegueix reduir el nombre de problemes de la comunitat; procura reduir la intensitat del problema i eliminar-lo; intenta minimitzar les situacions reals.

Actualment, les polítiques assistencials han deixat en un segon pla la prevenció, atacant directament l'arrel del problema quan aquest és present.

A mesura que he anat professionalitzant-me en aquest camp, m'he pogut adonar que no sempre els tècnics que treballem el cas, tenim les eines o els recursos necessaris per assolir l'objectiu plantejat amb l'educand. En el meu afany de cercar possibles noves "fórmules" d'èxit, i vist que no en tots els casos atesos he aconseguit l'objectiu plantejat (potser caldria dir hem aconseguit, perquè cal tenir en compte en primer lloc l'educand i la seva voluntat i perquè hi ha cops que la intervenció es duu a terme amb d'altres tècnics), ara em proposo redefinir la meua pròpia estratègia d'intervenció en aquelles entrevistes que duc diàriament amb els educands que demanen la meua atenció. Treballar a l'Atenció Primària, m'ha permès consolidar aquells coneixements adquirits quan era universitari i aplicant-los en el treball diari m'he adonat de com n'és d'apassionant el treball amb cada una de les persones que et coneix com "l'educador de zona"; bé sigui perquè tenen algun tipus de dificultat i necessiten "un cop de mà", o bé perquè simplement volen parlar amb tu i ser escoltats. Quan l'educand té un problema, sovint es pregunta: -i això com ho faré?, a qui o a on puc demanar ajuda?

Com a educador social intento provocar algun canvi en l'educand, intento canviar actituds i valors, facilito la integració a la vida social, ajudo a les persones a participar en comunitat. Prenc decisions sobre com ensenyar i com intervenir-hi. Reflexiono sobre els objectius en cada cas concret i les intencions que han de guiar la pràctica.

M'he adonat que en les entrevistes formulades des d'Atenció Primària, hi ha diferents tipus d'educands, que, tot i ser col·laboradors, alguns d'ells ens permeten afrontar les entrevistes amb major profunditat que d'altres, tot i que algunes situacions plantejades siguin semblants però amb diferents persones. A poc a poc, en les converses, he introduït un element que fins ara no havia utilitzat: (potser per manca de bagatge) l'experiència vital de l'individu. M'explicaré: aquells fets succeïts en el passat de l'educand, explicats per ell en forma d'aprenentatge o d'experiència, han de permetre a l'educador extreure'n les experiències positives i posar-les de nou en joc. És a dir, establir un paral·lelisme entre el passat i el present, fent adonar a l'educand que els resultats positius obtinguts en el passat també els pot aconseguir en el present. D'aquesta manera, al posar-ho en pràctica de nou, amb la finalitat d'aconseguir l'objectiu que perseguim, assegurem una probabilitat d'èxit major, un benestar personal de l'educand que li permet afrontar la situació actual de forma positiva, amb més motivació i predisposició per sortir del "forat" en el que es troba immers. Reconèixer les dificultats del present, tot recordant que en un passat ja va aconseguir superar-ho, amplia l'èxit de la nostra acció: un aprenentatge social defectuós o la falta d'experiència que possibilita l'aprenentatge adaptatiu ens condueix al fracàs, a una baixa autoestima (com alguns dirien: "tot em surt malament"). Si una cosa surt malament, les persones acostumem a emmagatzemar tal informació com un fracàs o una experiència vital negativa. Com a resultat, tots els records que van en aquesta línia seran negatius. És en aquest sentit, i seguint el problema de recerca que plantejo on, l'experiència vital de l'individu, penso, que hi té molt a dir. Una autoavaluació positiva no la podem deixar passar per alt tan fàcilment quan l'educand es troba en una situació de dificultat. El tècnic⁴ ha de ser capaç de fer de "mirall" i ressaltar allò que va succeir en el passat de forma exitosa. Cal "reutilitzar" aquells elements significatius que relata el protagonista i que són els que desperten sentiment i conviden a la reflexió, a la reelaboració d'una acció que es realitza en el present, a una millora continua. Tal i com diu ROCIO RUEDA⁵:

⁴ Utilitzo indiferentment tècnic i educador com a sinònims.

⁵ RUEDA, Rocio. "El mètode biogràfic. La tornada al subjecte i a la interacció com a centre del procés investigador". *Revista Temps d'Educació*, 2004, n°28, p. 55-84.

“Els fets evocats són allà i irradien la força de la seva mateixa evidència significativa, i en la dimensió d'aquesta força s'hi poden trobar les raons que expliquen la natura estructurant d'aquests fragments. La qual cosa significa, a més, —diguem-ho de passada— , que els moments que no hagin aflatat a la superfície del text tenen molt poques probabilitats de constituir l'individu.”

A la pregunta per què faig aquesta investigació, no pretenc generalitzar una forma determinada d'intervenir en les entrevistes, però sí que tracto de treballar-hi des d'una òptica més personal, a través del record, apropant-me a un procés remissiu, amb la finalitat d'aconseguir majors resultats positius. Hi haurà alguns tècnics que utilitzaran altres plantejaments, fórmules o estratègies per aconseguir els objectius i que alhora, són tan vàlids com el meu, si serveixen per a què l'educand avanci en el "camí vital", que avanci amb la finalitat d'aconseguir els objectius plantejats que, consegüentment, comporten un benestar social.

2.1 Què fa un educador social d'Atenció Primària?

La nostra intervenció legal és molt generalista, segons aquesta, hauríem de treballar amb tota la població que té dificultats en el seu procés de socialització, però la realitat és que l'educador social es remet al treball educatiu amb els més joves, d'edats compreses entre el zero i divuit anys.

El gran nombre de demandes que cal treballar diàriament, des d'Atenció Primària, va en detriment del treball en equip i del treball interdisciplinari. Sovint, topem amb els canvis en les polítiques socials i educatives, així com amb la manca d'un encàrrec polític clar. Cada cop més, els encàrrecs institucionals van encaminats a la gestió, l'assistencialisme i al control, en lloc de desenvolupar accions socioeducatives. És habitual dins d'Atenció Primària, realitzar moltes tasques administratives en detriment del treball de carrer i la dinamització comunitària.

Els serveis socials atorguen la prioritat d'intervenció a la prevenció. Hem de realitzar un abordatge globalitzador i polivalent de les problemàtiques socials. En el cas de Tarragona, concretament, l'equip el formen dues treballadores socials i un educador que es troben *in situ* en el servei. També tenim el recurs del psicòleg, quan es requereix la seva intervenció. Pel que fa al tema legal, tenim el suport d'una advocada, ja que sovint, en temes jurídics no estem prou preparats. La dificultat no rau en la diversificació de professionals, sinó en la saturació dels serveis socials d'Atenció Primària. El treball de "despatx" ens absorbeix, per contra d'un treball educatiu. La nostra feina, sovint i malauradament, es limita a un despatx, entre informes, avaluacions, entrevistes estandaritzades, ajuts socials... Estem perdent l'essència dels processos que s'hi produeixen quan fem una acció educativa. Ens limitem a atendre les demandes bàsiques, sense possibilitat d'aprofitar la relació educativa que s'estableix entre l'educador i l'educand. La nostra feina educativa queda relegada a un segon pla a conseqüència, d'una sèrie de factors que considero claus:

- Burocratització de sol·licituds i documents.

Tot el que fem ha d'estar documentat. En aquest sentit hi ha una base de dades on introduïm les intervencions que realitzem. Cada expedient personal que arriba a mans de l'educand, és confidencial, respectant la identitat i la privacitat. Els Serveis Socials no s'han d'especialitzar en donar recursos, prestacions o serveis específics, que poden cronificar una situació d'exclusió social; sinó que han d'oferir elements per abandonar les situacions de marginació i inadaptació, amb la finalitat d'insertar-se de forma positiva i activa dins del context social.

- Polítiques socials.

Manca d'un projecte a llarg termini, clar i definit. Els canvis polítics no afavoreixen la consolidació dels serveis d'Atenció Primària. Freqüentment, l'encàrrec polític és l'acció prioritària. Els serveis socials han de ser una realitat preferentment socioeducativa.

- Volum de feina.

Les demandes del dia a dia, són tantes, que no permeten fer un treball amb aprofundiment, tenen més prioritats els resultats que els processos educatius que s'hi estan donant. Podem dir que som resultatius.

- L'educand.

El perfil de l'educand és divers i variat. Des de gent jove fins a gent gran. Tots amb dificultats diverses, sense un patró igual. Educands que col·laboren, d'altres que hi venen de forma obligada i d'altres que no mostren cap mena d'implicació activa en el treball. Així mateix, succeeix el mateix amb els educadors: gent amb molta empena o gent desencantada.

L'educador social amb la pràctica i les estratègies intenta transformar els contextos socials en els que viuen els educands amb risc social o situació d'exclusió. Una transformació que exigeix la col·laboració de les persones afectades pel problema i que es duu a terme amb processos participatius. De com afrontin aquesta situació, dels recursos i suports, de les possibilitats i les expectatives, se'n podrà derivar la seva inclusió o l'exclusió dins la societat⁶.

2.2 Com em qüestiono el problema de recerca?

Abans de res, crec que és imprescindible que defineixi què entenc per experiència: Paraula que prové del llatí *experientia*, és el fet d'haver presenciat, sentit o conegut alguna cosa. L'experiència és la forma de coneixement que es produeix a partir d'aquestes vivències o observacions. El concepte d'experiència fa referència al coneixement procedimental (com fer alguna cosa), en lloc del coneixement factual (que són les coses). És una forma de coneixement o habilitat derivada de l'observació, de viure un fet o que prové de les coses que ens succeeixen a la vida.

⁶ PARRILLA, Ángeles; GALLEGO, Carmen; MORIÑA, Anabel. "El complicado tránsito a la vida activa de jóvenes en riesgo de exclusión: una perspectiva biográfica". *Revista de Educación*, 2010, nº 351, p. 211-233.

Cita KANT (2007)⁷, criticant la raó pura:

“No hay duda alguna de que todo nuestro conocimiento comienza con la experiencia. Pues, Por dónde iba a despertarse la facultad de conocer, para su ejercicio, como no fuera por medio de objetos que hieren nuestros sentidos y provocan por sí mismos representaciones, y ponen en movimiento nuestra capacidad intelectual para compararlos, enlazarlos o separarlos y elaborar así, con la materia bruta de las impresiones sensibles, un conocimiento de los objetos o experiencia?”

Per a DEWEY (2004)⁸, la noció i l'experiència implica el principi d'activitat i simultaneïtat, el reconeixement de les conseqüències que d'ella se'n deriven. Aquest tipus d'experiència hauria de conduir al desenvolupament natural i integrat dels coneixements, del saber fer i de la reflexió:

“La experiencia no entra simplemente en una persona. Penetra en ella, ciertamente, pues influye en la formación de actitudes de deseo y de propósito. Pero ésta no es toda la historia. Toda experiencia auténtica tiene un aspecto activo que cambia en algun grado las condiciones objetivas bajo las cuales se ha tenido la experiencia (...)
Una responsabilidad primaria de los educadores consiste en que no sólo deben conocer el principio general de la formación de la experiencia por las condiciones del ambiente, sino también en que deben saber en concreto qué ambientes conducen a experiencias que faciliten el crecimiento”.

D'altra banda, BRUNER (1973)⁹ diferencia entre experiència directa i experiència mediatitzada. Afegeix que una idea més clara dels processos posats en joc per l'experiència ens permetrà comprendre millor com i en quina mesura l'experiència mediatitzada pot completar-la, millorar-la o substituir-la.

El que s'entén per experiència, a dia d'avui, encara no es troba ben definida i segueix tenint diferents significats segons qui ho explica.

⁷ PAULA CALDEIRO, Graciela. *Kant: Descripción de su enfoque gnoseológico* [en línia]. Buenos Aires: 30 de juliol de 2008. [Consulta març de 2011] Disponible a : <<http://filosofia.idoneos.com/index.php/340119>>.

⁸ DEWEY, John. *Experiencia y educación*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2004, p. 72.

⁹ BRUNER, Jerome S.; OLSON, David R.: “Aprendizaje por experiencia directa y aprendizaje por experiencia mediatizada”. *Revista perspectivas*. UNESCO. 1973, p. 1-13.

L'experiència pot entendre's com:

- L'aprehensió immediata per part d'un subjecte d'una realitat, sigui del tipus que sigui. Es tractaria d'un cert mode de coneixement previ a tota reflexió sobre allò que es coneix.
- L'aprehensió immediata per mitjà dels sentits. Experiència produïda pels sentits.
- Aprenentatge. Experiència entesa com l'ensenyament que s'adquireix per la pràctica. Per exemple un ofici o l'experiència de la vida.
- Confirmació empírica dels judicis sobre el món per mitjà de la verificació a través dels sentits. És el model que segueix la investigació científica.
- Vivència interna. Per exemple la fe religiosa.

Per a l'empirisme l'experiència és sinònim de percepció, tant de la percepció externa com de la percepció interna. La percepció externa ens permet el coneixement del món exterior, mentre que la percepció interna el coneixement de la nostra pròpia vida. Considera l'experiència *com a criteri o norma veritable en el coneixement. L'experiència repetida de certes situacions ens ofereix un criteri per a conèixer les coses (o situacions).*

La formulació del problema de recerca neix a partir del meu desenvolupament professional com a educador d'Atenció Primària. En aquest cas, el qüestionament que em formulo ve donat per alguns interrogants que, en el treball diari, els educands em provoquen. En aquest sentit el meu problema de recerca, principalment es troba en la resolució de la següent qüestió: Allò viscut per l'educand i que forma part de l'experiència pot ser un element a treballar per l'educador, ja que facilita el procés educatiu entre ambdós? La formulació de tal pregunta rau en la meva experiència amb els educands amb qui he pogut treballar durant aquests anys de professionalització, on en entrevistes realitzades o converses, m'he adonat que sovint l'educand fa referència al seu passat, a la seva experiència viscuda; *“Ahhhh..., si esto ya lo hice con la educadora en el taller del centro cívico”, o “Mi mama siempre me decía...”*. Tot i així, entenc que no tots els educands estableixen la mateixa relació amb els educadors.

Durant el transcurs d'una entrevista, entre el tècnic i l'educand, la informació que aquest darrer ens facilita ha de permetre al tècnic establir connexions amb el passat viscut de l'educand, amb aquells fets que formen part de l'experiència i que van significar un "pas endavant" en el reconeixement de les capacitats de la pròpia persona per obtenir un resultat positiu, davant d'un fet que requereix de l'acció de l'educand. En aquest sentit, he plantejat la pregunta 1. Posaré un exemple: un educand que en un moment determinat del passat es va trobar a l'atur, sense feina i que era capaç de llevar-se cada dia pel matí amb la finalitat d'anar a buscar feina ja que a casa tenia tres fills per alimentar. Després de molts intents, aconseguí aquella feina tan desitjada (treball al camp, un Pla d'Ocupació, construcció...). Ara, després d'uns anys, la situació ha canviat en part, ja que no torna a tenir feina, però els fills ja són grans i no viuen amb els pares. Actualment, la persona no troba cap motivació per la qual s'hagi de llevar cada dia per anar a buscar feina. Si anteriorment la motivació havia estat "fer grans els nens", ara que ja no viuen a casa, aquesta motivació no hi és.

En aquest sentit, el tècnic ha de ser prou hàbil per despertar de nou la motivació en ell, basant-se en l'obtenció del resultat positiu que va obtenir en el passat, en aquella experiència que resultà positiva i que va permetre a l'educand sortir-ne. Els éssers humans tenim tendència a recordar, amb més facilitat, aquelles experiències que han estat positives en front de les negatives. El fet negatiu es tendeix sempre a oblidar-lo, a no voler presenciar de nou, amb la finalitat de disminuir l'impacte afectiu i emocional que ens produeix el record. Es genera un negativisme que volem superar.

Verificar que el fet d'acudir a Atenció Primària i treballar amb l'educand, comporta tot un procés educatiu, que si resulta ser significatiu i es posa en pràctica, les possibilitats de sortir-se'n del problema que té l'educand són molt elevades. Cal tenir en compte que l'educand que es dirigeix als Serveis Socials assumeix acudir a una institució pública, conseqüentment, amb un espai definit, acotat i delimitat (p.ex. el despatx). Per tant, cal tenir en compte que aquesta entrevista pot ser condicionada pel medi en què es desenvolupa, amb la incertesa de quins resultats obtindrem.

Partint de la idea que té J. DEWEY (2006)¹⁰ de la experiència educativa, la qual la defineix com *una reconstrucció constant*, i de la idea que té de l'educació, *pel qual procés i fita són una i la mateixa cosa*, la investigació es centra en posar de manifest que l'experiència de l'educand té un paper clau en aquest procés, i com l'acció educativa vers l'educand produeix uns efectes sobre l'experiència individual i social.

D'altra banda, i com a conseqüència de l'experiència educativa, acompanyem a l'educand cap al pensament reflexiu i per tant a l'acte de pensar i raonar; recapacitar quin ha estat l'error que l'ha dut a la situació actual. Allò que el tècnic ressalta de l'experiència de l'educand i treballa amb aquest, ha de formar part de l'experiència vital ordinària. Quan aquesta experiència es reconstrueix, aquesta s'enriqueix d'altres vivències. L'educació de l'educand es produeix mitjançant l'experiència, això no vol dir que totes les experiències siguin vertaderes o igual d'educatives. Explicar una experiència és un exercici d'autoformació reflexiu, perquè ens exigeix, molt d'esforç, recordar allò que va succeir, repensar-ho, reeditar-ho... en definitiva, reviu de nou.

Un altre element que cal tenir en compte en l'experiència vital de l'educand, és on aquesta experiència ha quallat, és a dir, en quin entorn s'ha produït l'experiència vital, quin ha estat el medi on ha succeït. Un medi estigmatitzat per les dificultats socials o per les relacions que s'hi donen, significa que les experiències siguin viscudes amb més intensitat. Per exemple i seguint parlant de les relacions interpersonals, la família, com a unitat bàsica de convivència, o la proximitat de parentiu amb l'educand, té una incidència major sobre l'experiència de l'educand. Com exemplificava anteriorment "*Mi mama siempre me decía...*"

¹⁰ ESPOT, Maria Rosa. *La autoridad del profesor: qué es la autoridad y cómo se adquiere*. Madrid: Colección: Monografías escuela española, 2006, p. 85.

2.3 A poc a poc, avançant

A l'hora d'escollir aquest tema d'investigació, m'han sorgit diversos interrogants. Voldria assenyalar que només a l'hora de focalitzar el tema d'investigació he tingut seriosos dubtes i que m'ha costat definir-lo, però finalment dos foren els que més em cridaren l'atenció. En un primer lloc, volia investigar: “Serveis Socials: processos educatius vers els ajuts econòmics”. En aquest cas pretenia estudiar quins eren els “efectes” que produïen les ajudes econòmiques en els educands de Serveis Socials, si tot el treball educatiu que duu a terme un professional es veu condicionat per aquest ajut econòmic o no, si l'educand fa el que el professional li aconsella simplement per rebre una retribució econòmica.

Després de refer el meu tema d'investigació, aquest fou definit: “Atenció Primària: Processos educatius vers l'Altre”. En aquest cas, no divergeix tant de l'anterior, però el que pretenia era veure si les persones que s'adrecen a Atenció Primària, al llarg del temps han realitzat millores substancials pel que fa al treball educatiu que el professional ha realitzat amb ell, és a dir, si aquest ha assumit unes pautes educatives que han comportat una millora en la seva vida quotidiana.

Per últim, i després de les diverses posades en comú amb la meua tutora d'investigació, vam acabar delimitant l'estudi d'investigació en el qual em centraria: “Atenció Primària: una aproximació a l'experiència vital de l'educand com a element educatiu”. Aquest estudi pren com a objectiu posar de relleu la importància de l'experiència viscuda en un individu com a element motivador i capacitador de les pròpies expectatives personals, de les ganes de superació en el procés educatiu que s'està duent a terme entre el tècnic i l'educand com a subjecte de l'experiència.

Algunes de les possibles preguntes que formulo són les següents:

- 1. En les accions educatives dutes a terme pels professionals d'Atenció Primària, l'educand en algun moment fa referència al seu passat, a la seva història biogràfica o a la

seva experiència vital?

– 2. El reconeixement propi de l'experiència vital de l'educand com a element educatiu facilita l'èxit de l'aprenentatge?. En aquest sentit, l'educador esdevé un facilitador, un fil conductor del camí cap a l'aprenentatge que pretenem que realitzi.

– 3. "L'aprenentatge experiencial que ha realitzat l'educand, perdura al llarg del temps?

3.1. L'educand emmagatzema en la seva experiència més fets positius que negatius?

– 3.2. En l'educand, l'experiència vital familiar té un impacte educatiu de major nivell? En l'entrevista, és important que s'esmentin referències familiars?

3.3. El desenvolupament en un entorn social poc favorable, ha creat en l'educand experiències que han estat viscudes amb major intensitat i per tant, fer aflorar tal experiència i contrastar-la amb la realitat, augmenta les possibilitats de l'èxit d'aprenentatge?

– 4. L'experiència vital de l'educand, inicialment, es veu condicionada quan acudeix "obligat" (p.ex., seguiments de RMI, Renda Mínima d'Inserció) als professionals d'Atenció Primària? i quan l'espai, s'entén que és institucionalitzat?

2.4 Fins a on arribo?

Després d'indagar sobre quin era el tema que volia investigar, vaig anar acotant i delimitant quin havia de ser l'estudi de la meva recerca, quina era la pregunta que em volia plantejar i com d'alguna manera, si això era així, podia contribuir a una nova forma de veure les entrevistes o converses que es realitzen des d'Atenció Primària.

Tal i com he exposat en les preguntes anteriors, he decidit centrar la meva recerca en la tercera qüestió que formulo: "L'aprenentatge experiencial que ha realitzat l'educand perdura al llarg del temps i aquest aprenentatge, amb l'acompanyament de l'educador, pot ser formulat de nou amb la finalitat d'obtenir un resultat positiu?"

Tots els éssers humans tenim records, fets, experiències que s'emmagatzemen en la nostra memòria i que conformen la nostra experiència vital. Explicar una història que va succeir en el passat i afirmar com el subjecte va viure aquest esdeveniment i quines conseqüències va tenir, vincula sensacions i emocions de forma correlativa a aquests fets viscuts. Un record positiu ens condueix a una experiència de plaer, és un estímul per a la futura trajectòria vital. Com deia PLATÓ, filòsof grec, *“Tot el que es diu estudiar i aprendre no és altre cosa que recordar”*.

Si l'educador és capaç de fer eixir aquesta part del rècord en l'educand i és capaç d'aportar un nou punt de vista que relacioni el passat amb el present (situació actual), encara enriquirà més el contingut argumentatiu del fet. Per tant, l'educador té a les seves mans una intervenció més significativa i productiva. Tal i com afirma SALVAREZZA (1988)¹¹, recórrer a la reminiscència com una activitat mental organitzada i complexa que posseeix una finalitat instrumental importantíssima; la de permetre al subjecte reafirmar la seva autoestima quan les seves capacitats psicofísiques es veuen mermades. Aquesta tècnica utilitzada per BUTLER (1967)¹⁰ amb treballs denominats "revisió de vida". Des del seu punt de vista, es tracta d'un procés mental que succeeix de forma natural, en el que es recupera la consciència de les experiències passades i els conflictes sense resoldre.

La reminiscència es converteix, doncs, en un manteniment de la intimitat o una forma de recuperar vells episodis (positius o negatius) que ens donen lliçons o aprenentatges. La recuperació d'aquells episodis positius, i reviure aquests amb l'acompanyament/guia de l'educador, ha de permetre confirmar un major nombre de resultats positius. En aquest sentit formulo la pregunta 3.1. Els processos de reflexió vital ens ajuden en dos sentits: 1) reelaborar el coneixement que tenim de nosaltres mateixos i saber coses de la vida, i 2) ens fa aprendre, ser millors, madurar, créixer psicològicament.

¹¹ MORENO TOLEDO, Ángel. *Reminiscència e historia de vida: la atmósfera personal del anciano* [en línia]. Málaga. Revista Psicologiacientífica.com. Volum 13, any 2011. [Consulta: abril de 2011]. Disponible a <<http://www.psicologiacientifica.com/bv/psicologia-395-1-remniscencia-e-historia-de-vida-la-atmosfera-personal-del-a.htm>>

Diversos investigadors, CHIRIBOYA i GIGY, FALK i MCHUGH (1975)¹², han trobat que les persones tendeixen a reconstruir els seus records de forma més àmplia, sota condicions de canvi. En aquest sentit, un canvi, per exemple, podria ser donat per una pèrdua de l'estatus social.

La narració d'històries importants per part del protagonista, l'oferiment de voler informar, és una activitat evolutiva unida a l'acceptació valorativa. La recuperació de records i vells moments, la reconstrucció d'èxits passats s'associa amb múltiples beneficis en l'àmbit psicològic, social, emocional i relacional. Des d'un punt de vista psicològic, en les investigacions, s'han registrat importants millores en l'estat anímic, hi hagut un augment de l'autoestima. Relatar els coneixements que s'han produït al llarg de la vida, les anècdotes i moments més significatius, més importants, reprenent els moments de satisfacció i plaer que envolta al record, l'estat anímic canvia, l'educand es troba feliç, tranquil, nostàlgic de la vida passada que duia, traslladant-se a la possibilitat d'un nou afany de superació, a un augment d'autoestima que el pot dur a aquella capacitat de superació que tan necessària és en el moment actual que es troba.

PAMELA TREVITHICK (2006)¹³, professora de Treball social a la Universitat de Bristol, considera la comunicació com l'eix vertebrador d'una intervenció. Existeixen diferents raons per les quals com persones i com professionals escoltem els altres: obtenir informació, establir llaços d'empatia, estimar, avaluar. Proposa estratègies comunicatives que faciliten la intervenció i dóna algunes orientacions: ser obert, intuïtiu, empàtic, mantenir la mirada, adoptar un postura corporal que manifesti interès, preguntes flexibles, donar temps a que la persona s'expressi, que vegi que algú l'escolta..., obtenir un relat amb plena confiança.

D'altra banda, cal remarcar que el context social és una variable important, ja que determinarà els records. La xarxa social en la que s'ha desenvolupat els condicionarà. El manteniment d'una imatge positiva, la superació de les etapes de la vida o reconciliar-se

¹² DAVID, Debra. *Recuerdos, adaptación y contexto social en la vejez* [en línia]. San José, California. Any 2000. [Consulta: febrer de 2011]. Disponible a <<http://www.fun-humanismo-ciencia.es/felicidad/mayor/mayor4.htm>>

¹³ TREVITHICK, Pamela. *Habilidades de Comunicación en Intervención Social*. Madrid: Ed. Narcea. 2006.

amb els conflictes del passat, entre altres, variarà en funció de les característiques socials relativament duradores de l'individu; coneixements de la història de vida, normes del grup, família, circumstàncies socials actuals. En aquest darrer punt i parlant de la família, aquesta té una funció important ja que és la responsable de l'educació afectiva, emocional i social. Quan un és infant, la família és la primera escola. La conducta social que manifesta l'infant, es troba estretament influïda per les normes establertes que es practiquen dins de casa. Això vol dir, que el nen/-a, rep com a referència allò que fa i li diu l'adult, amb la finalitat de reproduir un patró determinat. Tot el que la criatura visqui, vegi o senti, condicionarà el seu futur. Per tant, la família, ja des del naixement de l'infant, li provocarà un impacte educatiu. Sovint, els usuaris d'atenció primària, presenten algun tipus de dificultat familiar: definició de rols, dificultats relacionals, manca o excés d'autoritat, pautes familiars... Dificultats que condicionen "el bon record".

2.5 I per què una història de vida?

La investigació és un procés rigorós pel qual, depenent dels resultats que vulguem obtenir i del tema a indagar, utilitzarem una metodologia o una altra, la qual cosa comporta fer servir unes eines determinades. En el meu cas, la descripció del tema a investigar és el que em porta cap a la utilització de la metodologia qualitativa. Quina estratègia és necessària per conèixer els processos i estructures que caldrà anar descobrint?

La utilització d'una investigació biogràfico-narrativa em permetrà apropar a l'individu a partir de les experiències que han estat significatives per a ell, com un mètode que tracta de les preocupacions del propi individu, augmentant el sentiment de pertinença i vivència a allò que ens manifesta, ubicant l'experiència de l'individu en un context social i polític més ampli. Així, la indagació que vull dur a terme em permetrà captar la riquesa de les experiències. El relat que la persona entrevistada ens pot explicar crea un sentiment d'identitat que reverteix de forma positiva, tant per aquest com per l'estudi que es vol complir. És un mètode més humà i proper.

Com ens assenyala ANTONIO BOLIVAR (2001) i altres, en el seu llibre, *La investigación biográfico-narrativa en educación. Enfoque y metodología*, la investigació narrativa “es una particular reconstrucción de la experiencia, por la que se da significado a lo sucedido o vivido”. L'objecte és el relat de les vivències com a forma d'apropar-se a la realitat. Així, quin ens ho pot dir millor que la persona entrevistada, que allò que ha après amb els professionals d'Atenció Primària, ha estat significatiu o no? Quina és la seva narració biogràfica que l'ha conduït fins arribar a l'Atenció Primària i de quina forma ha estat capaç de sortir-se'n?

La reconstrucció biogràfica¹⁴ permet donar significat i sentit a les idees, accions i decisions d'un subjecte. A partir de la narració de la persona entrevistada, les elaboracions personals es posen en acció mitjançant el diàleg, el passat es fa present i aquest es torna significatiu. El relat permet que el participant trobi elements importants i necessaris per a la construcció de la seva identitat. El mateix succeeix quan la investigació no es realitza de forma individual sinó grupal, es crea una identitat social, un sentiment de pertinença al grup. Per a la realització de l'estudi ho faré a partir d'un anàlisi d'un cas mitjançant les seva narració biogràfica, partint de les preguntes que formularé com a base per iniciar l'entrevista. El “relat” de la seva experiència vital m'ha de permetre aprofundir en la meua recerca per aconseguir un resultat positiu. El tècnic ha de guiar, conduir i mostrar quins són els recursos propis de l'educand, quins són aquells fets passats que ara formen part de l'experiència vital i que han de servir de puntal per a l'obtenció de l'objectiu plantejat. L'educand, com a individu, obté un saber de l'experiència. Com ens diu LUIGINA MORTARI (1999)¹⁵:

“En ocasiones, presa del pánico, actúo sin pensar y pongo en práctica estrategias ineficaces cuando, quizás, hubiera bastado con pararse a pensar las experiencias pasadas, en modos de hacer ya realizados para encontrar la solución adecuada”.

¹⁴ SUÁREZ PAZOS Mercedes. *La reconstrucción de la memoria escolar a través de las autobiografías* [en línia]. Girona: Ponencia presentada en el Seminari sobre memòria i fonts orals en història de l'educació, 7 d'octubre de 2005. [Consulta: gener de 2011]. Disponible a : <http://webs.uvigo.es/msuarez/WEB_Investigacion_Artigo_4.pdf>

¹⁵ MORTARI Luigina. *Tras la huella de un saber. A Diotima El perfume de la maestra. Dins els laboratoris de la vida quotidiana*. Barcelona: Icaria, 2002.p.174.

Recuperar allò que cadascú viu com a bon saber i posar-lo en pràctica de nou, ens hauria de facilitar el procés educatiu que estem fent. Reflexionar sobre unes accions ja realitzades és tornar-les a pensar des d'una memòria reflexiva, perquè no comencem de zero, sinó que comencem des d'aquella acció que en el seu moment ja ens va dur a un resultat positiu. Suposa aprendre a pensar millor, a utilitzar el pensament com un processador de la experiència i la informació. El tècnic, també ha de fer “de mirall” del propi educand, ajudant a sortir-se'n, acompanyant-lo en el recorregut de l'aprenentatge, fer-lo adonar que si en el passat ho va aconseguir, perquè no ho pot fer ara de nou?

Els primers referents en aquest tipus d'investigació apareixen en l'Escola de Chicago¹⁶. De fet, ens hem de remuntar als anys 30 amb la publicació, d'entre d'altres obres, de *The Jack-Roller* de Clifford Shaw. La història de vida fou la categoria més ampla dels mètodes qualitatius, etiquetat com a: “estudi de cas”. L'Escola de Chicago va reelaborar i donar forma científica a documents, experiències i pràctiques que fins aleshores s'havien considerat aptes per a la literatura, la reflexió filosòfica o la orientació ètica però no per a la ciència. Dos van ser els temes principals d'investigació: la immigració i la delinqüència juvenil. La narració sistemàtica, coherent i completa de la vida d'un subjecte, sigui realitzada per un mateix, autobiografia, sigui realitzada per un altre, biografia, simplement fa referència a èpoques pròximes a l'actualitat. Va ser amb l'aparició de les ciències socials que comencen a sorgir documents biogràfics amb la intenció de servir com a bases de dades o texts per a l'estudi científic de la societat, de la cultura, de la psicologia, del ser de l'home en general. D'entre la varietat de documents biogràfics amb intenció científica que han existit, que existeixen i que poden existir, la que té identitat pròpia, és la “història de vida”. Les històries poden tenir la capacitat de transformar a un individu en quan desafien les limitacions narratives. La nostra vida i la nostra personalitat depèn en gran mesura de la visió que tenim del nostre passat, de l'experiència. Les experiències històriques i la manera de viure el subjecte en el que es troba immers, condicionen el comportament, la personalitat la narració de la pròpia vida i la significació atribuïda a cada experiència viscuda o sentida. Els canvis en els relats, l'èmfasi, els qüestionaments, responen a una lògica retrospectiva que organitza els successos i els hi dóna un significat

¹⁶ PICO Josep; SERRA Inmaculada. *La Escuela de Chicago de Sociología*. Madrid: Siglo XXI editores, 2010.

segons la percepció global que el subjecte té de la pròpia vida.

La memòria autobiogràfica¹⁷ es construeix sobre les experiències viscudes individualment; el subjecte és l'actor i el protagonista del relat. A aquesta realitat pròpia de l'individu es vincula la dimensió social, de l'espai i el temps. Des de la nostra situació present, jutgem el passat i ens recolzem en representacions col·lectives i interpretacions que configuren el context de la nostra vida.

BLUMER (1985)¹⁸ defineix la *història de vida* com aquell document humà que relata l'experiència individual que revela les accions d'un individu com actor humà i participant en la vida social. Per a LANGNES (2009)¹⁹, la història de vida fa referència a un extens registre de la vida d'una persona, tant si és presentada per les mateixes persones o per unes altres, ja sigui escrita pel protagonista o obtinguda per entrevistes o per ambdós mitjans. Un recorregut per la vida, ha de permetre a l'investigador saber quins són aquells fets cronològics rellevants, aquells fets que fan que el protagonista s'apropiï i sigui amo d'allò que viu en una relació d'igualtat amb l'investigador. En la història de vida, l'investigador, "topa de ple", amb els significats que construeixen aquesta història de vida. Es constitueixen pràctiques, experiències, valors i representacions socials que són elements que l'indagador, de forma intencional, posa sobre la taula, articulant-ho amb el present, amb la situació actual.

RUIZ OLABUÉNAGA (2009)²⁰, fa referència de forma precisa alguns aspectes importants ja que considera que la història de vida la conformen quatre objectius fonamentals:

1. Captar la totalitat d'una experiència biogràfica, totalitat en el temps i en l'espai, des de la infància i fins el present, des del jo íntim fins a totes aquelles persones que tenen una relació significativa amb la vida d'aquesta persona.

¹⁷ RUIZ-VARGAS, José María, "Claves de la Memoria Autobiográfica", en *Autobiografía en España: un balance*. Madrid: Visor Libros, 2004.

¹⁸ SARABIA, Bernabé. *Historias de vida*. *Revista electrónica de Investigación y Sociología* [en línia]. 1985, nº 29, pàg 165-186.[Consulta març de 2011]. Disponible a: <http://www.uib.es/uom/programes/prog0809/sarabia_hist_vida.pdf>

¹⁹ HERNÁNDEZ MORENO, K. S. *El Método Historia de Vida: alcance y potencialidades* [en línia]. Universidad de las Tunas, Cuba. 28 d'abril de 2009.[Consulta: juny de 2011]. Disponible a: <<http://www.gestiopolis.com/economia/metodo-de-investigacion-cualitativa.htm>>

²⁰ RUIZ OLABUÉNAGA, José Ignacio. *Metodología de la Investigación cualitativa*. Universidad de Deusto, 2009.

2. Captar l'ambigüitat i el canvi. La història de vida intenta descobrir tots i cada un dels canvis per als que al llarg de la vida ha anat passant una persona i les ambigüitats, les faltes de lògica, els dubtes, les contradiccions, el tornar enrera.
3. Captar la visió subjectiva de com un mateix es veu i com veu el món, com interpreta la seva conducta i la dels altres, com s'atribueix mèrits i impugna responsabilitats a si mateix i als altres.
4. Descobrir les claus de la interpretació de fenòmens socials d'àmbit general i històric que només troben explicació adequada a través de la experiència individual dels individus en concret.

La narració biogràfico-narrativa ofereix un marc conceptual i metodològic per analitzar aspectes essencials del desenvolupament de la societat o d'una professió en el temps d'una persona i marca les línies personals i expectatives de desenvolupament. La finalitat de dur a terme aquest estudi mitjançant el mètode qualitatiu de la història de vida rau en la importància d'aquesta com a experiència. És a dir, el fet d'explicar les experiències vitals que han estat i posar-les damunt la taula ha de permetre a l'educador, lligar el passat (que l'educand/usuari viu com a positiu) amb el present (dificultats actuals) amb la finalitat que l'experiència viscuda serveixi de motivació, d'aprenentatge positiu, per assegurar el posterior èxit educatiu. Si anteriorment ja va significar una experiència, ara, novament, es tracta de revivre-la.

Si els humans prenem l'experiència vital com un element imprescindible i que condiciona les nostres accions en el desenvolupament que posteriorment fem, per què l'educand que té dificultats, amb l'acompanyament de l'educador, no pot emprar de nou aquesta experiència viscuda per adonar-se del que voldria fer? Aquesta és principalment la funció de l'educador, en aquest cas, acompanyar, fer aflorar i fer adonar.

L'obtenció d'un resultat satisfactori en aquesta investigació podria significar que les entrevistes entre l'educador i l'educand poden prendre un altre rumb, poden planificar-se de diferent manera. I aquí, sí que vull especificar que parlo de l'educand, concretament, i no de l'usuari.

En la finalitat de la meua investigació hi ha un element imprescindible com a eix central: el record. Amb la història de vida, indirectament, el record ja hi juga un paper important que amb altres metodologies no tindria perquè ser així. El record, com a creació de la història de vida de l'educand, ha de ser el punt de partida per al problema de recerca plantejat i més, quan el que pretenc, és que aquest record que ara ens narra l'educand, sigui el fil conductor, l'eix dinàmic del seu punt de partida per a continuar prosperant.

Una història de vida permet que l'educand sigui protagonista de la història que narra i per tant, haurà de ser interpretatiu, reflexiu, descriptiu i fins i tot crític, la qual cosa ja ens aporta una informació molt rica per a la nostra investigació. La vida, l'experiència vital que ens narra l'educand, és descrita en un context social, polític i econòmic, d'espai i temps determinat. La història de vida és la visió que té la persona de la seva existència amb les seves pròpies paraules. Ens permet saber com s'ha situat l'individu davant les organitzacions socials com són la vida familiar, escolar, política, cultural... És important en l'estudi que l'entrevistador sigui capaç de captar la visió subjectiva de com l'educand es veu ell mateix i com veu el món, com interpreta el passat i la realitat, quina lectura en fa dels fets. Cal doncs, entendre el fenomen social des de la perspectiva del propi protagonista essent la finalitat el descobriment de les claus de la interpretació.

D'altra banda, la història de vida permet utilitzar aquells expedients dits "documents de vida", els quals descriuen moments puntuals de l'existència i que aporten una sèrie de fets significatius i d'intencionalitats. Tots aquest documents ens ajudaran a configurar aquest estudi. Segons BLUMER (2009)²¹ *"el documental humà és un relat de l'experiència individual que revela les accions d'un individu com actor humà i com a participant en la vida social"*. No és menys important la definició de TAYLOR i BOGDAN (1987)²² quan diuen que *"la història de vida conté una descripció dels coneixements i experiències importants en la vida d'una persona o una part principal en les pròpies paraules del protagonista en la construcció de la història de vida; l'anàlisi consisteix en un procés de compaginació i reunió de relats de tal forma que el resultat capta els sentiments, formes de veure i perspectives de les persones"*.

²¹ HERNÁNDEZ MORENO, K. S. *El Método Historia de Vida: alcance y potencialidades* [en línia]. Universidad de las Tunas, Cuba. 28 d'abril de 2009.[Consulta: juny de 2011].
Disponible a: <<http://www.gestiopolis.com/economia/metodo-de-investigacion-cualitativa.htm>>

²² TAYLOR Stephen J. ; BOGDAN, R. *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. New York: Editorial Paidós, 1987.

3 Treball de camp: la participant

El lloc escollit per desenvolupar el meu treball de camp han estat les dependències, concretament les oficines del PIC (Pla Integral de Campclar), dels Serveis Socials ubicats al barri de Campclar. Com que anteriorment hi he treballat com a educador social aquest fet m'ha permès dur a terme les converses i entrevistes desitjades amb la participant en l'estudi. En un inici vaig escollir quatre educands, de forma paritària entre homes i dones, i finalment, d'aquests vaig seleccionar la persona que creia més predisposada a participar en el meu treball.

He realitzat un estudi d'un cas, una dona, és “coneguda” pels Serveis d'Atenció Primària de Campclar, la qual cosa vol dir que està empadronada al Barri de Campclar. L'edat de la participant és superior als 30 anys. Per a la tria de la participant he tingut en compte que anteriorment la coneixia com a usuària dels serveis socials. Amb la participant escollida he realitzat una negociació²³.

La “negociació” amb l'educand es basa en un contracte en el qual s'especifica: la finalitat de la investigació i l'ús que se'n farà de la informació, com enregistraré la informació i l'accés que terceres persones puguin tenir (tutora de la investigació), l'anonimat de l'educand i dels noms de llocs, persones, etc, i per últim, com compensar a l'educand. Un altre punt a destacar és la devolució del resultat que he obtingut de la investigació.

També li he explicat a la participant les condicions ètiques pel que fa a la confidencialitat i el respecte en l'anàlisi de dades. He fet un contracte a dues bandes, plantejant el meu interès per registrar aquella informació que em podia ser útil, així com la utilització dels instruments de recollida de dades (gravadora, paper, llapis). M'he compromès a mantenir la confidencialitat de totes les persones que han sortit en la recerca, a més de la informació.

²³ Vegeu l'Annex 1.

He caracteritzat el procés de la construcció narrativa, establint la manera que els elements del relat contribueixin a la seva coherència i composició. Tenint en compte això, he identificat diferents estratègies narratives.

La tria de la participant té en la investigació qualitativa un caràcter dinàmic, això vol dir, que el procés de selecció no s'interromp sinó que continua al llarg de tota la investigació, utilitzant estratègies diferents segons el tipus d'informació necessària en cada moment. Les persones no les he seleccionat aleatòriament per completar una mostra, sinó que les he escollit segons el grau en què s'ajusten als criteris que m'havia plantejat.

Per tant puc dir, que l'elecció dels informants es tracta d'un procediment a posteriori que es va definint en el propi desenvolupament de l'estudi. A més d'això, també es caracteritza per un procés de contrast continu, entre el moment actual, la realitat, i allò que ens explica el subjecte de la investigació.

Segons GOETZ i LECOMPTE (1999)²⁴, hi ha dues estratègies generals per seleccionar els informants clau:

- En el primer grup s'inclouen aquelles estratègies que permeten localitzar un grup el qual estudiar, com són la selecció per quotes, la selecció exhaustiva, casos únics o casos típic-ideal.
- En el segon grup hi trobem les estratègies progressives i seqüencials, com ara, la selecció de casos negatius o el mostreig teòric.

Els autors citats anteriorment, defineixen la selecció de casos típic-ideal, com un procediment en el que l'investigador busca el perfil del millor cas, més eficaç o més desitjable d'una població i posteriorment troba un cas del món real que s'ajusta al seu ideal. En aquest cas, només un subjecte respon als requisits que exigeix l'investigador.

El procés de selecció comença a partir de la definició, per part de l'investigador, dels atributs que defineixen el perfil de l'informant-clau que es busca. Segons SPRADLEY

²⁴ GARCIA, E; GIL, J; RODRÍGUEZ, G. *Metodología de la investigación cualitativa*. Málaga: Ediciones Aljibe, 1999.

(2001)²⁵, aquest informant ha de tenir una implicació en la seva cultura. AGAR (2005)²⁶, ens diu que aquest ha d'estar interessat per l'estudi i mostrar una bona voluntat per proporcionar informació a l'investigador. Els dos autors coincideixen a l'hora de dir, que els informants han de tenir, també, el temps lliure suficient per poder recollir, retenir i transmetre la informació.

A mesura que he anat avançant en la investigació, han sorgit algunes dificultats que m'han fet canviar alguns elements o plantejaments del problema de recerca. La primera dificultat en la que em vaig trobar fou en definir quin seria l'estudi de recerca i el que més em preocupava, quina metodologia utilitzaria.

Així, en un primer lloc, ja vaig tenir dificultats per formular la pregunta de recerca, tot i saber que era el que volia plantejar. Un cop definida la pregunta amb la meva tutora han sorgit d'altres dificultats que tot seguit explicaré.

El plantejament inicial de realitzar l'estudi amb dues persones, un home i una dona, no ha estat possible ja que m'he adonat que cada cas, requereix molta atenció, esforç i temps. En aquest sentit, la idea inicial de preseleccionar quatre educands tenia com a finalitat triar-ne dos. Si que és cert que he preseleccionat quatre educands però sols un, ha format part de l'estudi de cas. Per cert, un cas que ha estat l'únic que reunia els requisits de la investigació. Els requisits bàsics que vaig decidir eren:

- Persones residents al barri de Campclar, amb empadronament. Aquesta és la meva zona de treball.
- Persones que conec per haver-les atès a Atenció Primària.
- Individus que no mostressin dificultats d'expressió, dificultats idiomàtiques, amb la finalitat d'intentar dur a terme entrevistes fluïdes.
- Nivell cultural mig per tenir la possibilitat de poder establir una comunicació fluïda. Saber interpretar allò que li demanava.

²⁵ GUBER, Rosana. *La etnografía. Método, campo y reflexividad*. Buenos Aires: Grupo Editorial Norma, 2001.

²⁶ GUBER, Rosana. *El salvaje metropolitano. Reconstrucción del conocimiento social en el trabajo de campo*. Argentina: Editorial Paidós, 2005.

- Edat superior als 30 anys. Considero que a partir d'aquesta edat l'individu té "assentats" els pilars bàsics que conformen la seva persona.
- Dos homes i dues dones, per poder-ne seleccionar un home i una dona i plantejar la paritat.
- Seguidament explicaré els motius pels quals he triat un educand i no un altre:

- El primer educand escollit era usuari dels serveis d'Atenció Primària. És un senyor de doble nacionalitat, russa/espanyola, amb un problema important d'alcoholisme i que no té ubicació d'habitatge. Tot i ser el nostre servei el que duia el cas perquè es trobava empadronat a la nostra àrea, s'havia desplaçat a un altre barri de Tarragona i per tant, ja no s'adreçava al nostre servei amb la freqüència en què ens tenia habituats. Pràcticament havia deixat de venir.

-El segon educand era un senyor d'origen marroquí que havia marxat al Marroc, deixant el poc que tenia aquí. Suposadament havia marxat de vacances però ja no ha tornat. Cal tenir en compte que la crisi econòmica ha perjudicat especialment el col·lectiu immigrant que es troba residint al nostre país.

-El tercer educand era una senyora marroquina que havia canviat el seu empadronament i per tant, ara vivia en un altre barri de Tarragona, on li feien seguiment i el qual depenia també dels serveis socials de Tarragona. M'havia plantejat realitzar l'estudi de cas amb aquest educand, però no complia el requisit de l'empadronament.

-El quart educand també era una senyora d'origen marroquí. En principi era l'única amb la que vaig poder contactar telefònicament i per tant, va ser l'única que mostrà la predisposició per participar en la investigació. Cal assenyalar que aquesta persona es troba molt integrada en la societat actual, no presenta problemes psicològics (depressió, trastorns...) no té dificultats idiomàtiques importants i el seu nivell cultural és mitjà.

Dóna la casualitat que els educands seleccionats tots són persones immigrades, excepte el senyor rus, el qual té doble nacionalitat. Vull assenyalar que el fet migratori no l'he

utilitzat com un criteri de selecció, com he dit abans, és casualitat o potser fruit d'un barri que acull a la majoria de població estrangera. La zona on es desenvolupa la investigació es troba en un nucli important de gent immigrada. En la meua tasca d'educador dels Serveis Socials d'Atenció Primària principalment atenia gent originària de l'Àfrica i persones d'origen gitano que fa molts anys que viu aquí. Tot i que també hi viu gent autòctona, principalment els que s'adrecen a Atenció Primària amb problemàtiques més greus són les persones immigrades.

El fet d'utilitzar aquest mètode, també comporta un seguit de riscos que em poden conduir a entrebancs importants en la recerca. Així, el plantejament d'entrevistes o més ben dit, de converses amb l'educand, comporta que el diàleg sigui obert, reflexiu i no directiu, amb la finalitat de comprendre la perspectiva que la participant té de la seva vida, de la seva experiència, de com ho expressa amb les seves paraules, tot i que a vegades ens podem trobar que l'educand vegi el seu món amb unes "ulleres" distorsionades, és a dir, que no s'ajusten a la realitat. Aquesta dificultat, sovint condueix a que l'educand acaba discrepant entre el que diu i el que fa. A vegades, es diuen coses i se'n fan d'altres segons les situacions.

Aquesta darrera afirmació també posa en evidència que l'educand, també ens pot narrar relats que siguin susceptibles de falsificació, engany o exageració. El diàleg ha de ser una conversa entre iguals establint una relació d'empatia amb l'educand, entenent el que explica i el que és important per a ell, fent-lo sentir còmode. En aquest sentit, el tècnic/investigador ha de ser capaç de facilitar aquest camí amb l'educand, mostrant-se obert i entenedor.

3.1 Les entrevistes: eina clau en la recerca

En la investigació i amb la finalitat d'elaborar una història de vida, he realitzat tres entrevistes en profunditat. Les entrevistes/converses han durat aproximadament entre 35 i 40 minuts. Aquestes s'han dut a terme en un clima de cordialitat i d'escolta activa. Abans de fer-les vaig preparar un guió amb la intenció d'obtenir dades relatives als aspectes de vida passats, presents i futurs de la persona entrevistada. He abordat temes associats a la

caracterització de la pròpia participant sobre sí mateixa i d'altres persones significatives en la seva vida i m'he apropiat a la seva visió del món i del context vital. He formulat preguntes que han posat de manifest aquells aprenentatges que ha estat capaç de realitzar/potenciar des del primer cop que ha passat per els Serveis Socials (bé siguin de la zona o no) fins al dia d'avui que es troba a Campclar. A l'entrevista²⁷ he enunciat diferents tipus de preguntes, com per exemple: preguntes biogràfiques, preguntes d'experiència, preguntes sobre sentiments que donen resposta a les seves experiències, preguntes de coneixement i preguntes d'opinió. Amb aquesta varietat de preguntes pretenia obtenir el màxim d'informació i al mateix temps des de diferents perspectives, des del coneixement com des de la pròpia experiència. Si durant l'entrevista s'han creat dubtes, he demanat a l'entrevistada que expliqués aquest punt o que aprofundís sobre aquest.

Les entrevistes s'han enregistrat amb una gravadora d'àudio amb el consentiment de la participant. El fet de gravar-les m'ha permès prestar més atenció a la relació, ja que no ha estat necessari prendre notes contínuament. Això ha beneficiat l'establiment d'una confiança que considero imprescindible entre l'educand i l'investigador. D'altra banda, la presència de la gravadora s'ha oblidat fàcilment (afavorint que la situació fos més espontània).

Quan vàrem finalitzar totes les entrevistes vaig agrair el seu temps i la seva disposició, oferint-li una entrevista de devolució destinada a aprofundir amb més detall sobre els objectius de la investigació. Després de cada entrevista la vaig transcriure i revisar personalment per generar el text per a l'anàlisi.

Durant la investigació, també he fet un diari, el diari de camp. Aquest ha servit per definir, expressar allò que he sentit en cada moment del treball, com s'ha elaborat, què es el que em preocupa, impressions i sensacions. Ha servit per reflexionar i prendre consciència de: en quin lloc estic i cap on vaig.

²⁷ Vegeu l'Annex 2.

3.2 Per on continuo? Parlem de la reminiscència

Després de decidir el tema general a investigar i les preguntes que m'havia plantejat i quan vaig voler-me endinsar en el seu estudi, van començar a sorgir les principals dificultats i interrogants. Ja m'havia documentat, havia llegit i perfilat quina era la recerca que volia realitzar, però va ser llavors quan més dificultats vaig tenir per continuar endavant: I ara..., què? Va ser amb la següent tutoria que poc a poc es van esvaïr els dubtes per acabar acotant quina era la meva direcció, la meva recerca.

Pel que fa al tema que m'havia plantejat com a objecte d'estudi, tot i haver-me documentat anteriorment, no vaig trobar gran quantitat de material que servís per enriquir-me, més aviat, en diferents materials que havia aconseguit, podia extreure breus pinzellades del del que m'havia plantejat com estudi. Curiosament i per casualitat, va arribar a les meves mans un llibre sobre la reminiscència i que fa referència a la recuperació del record, com treballar-lo i la seva utilitat. Aquest llibre: "El estudio del ciclo vital a partir de historias de vida: una propuesta práctica" escrit per CARME TRIADÓ²⁸, ens explica els orígens de la reminiscència i els seus autors, així com una extensa explicació de la seva utilitat i camps d'aplicació. En aquest llibre WEBSTER (2006) diferencia vuit aspectes pels quals una persona es pot implicar en la reminiscència. Entre aquests vuit punts en destaco un que relaciono amb la recerca que jo m'havia plantejat. Us exposaré els punts:

- 1. Reducció de l'avorriment: la reminiscència apareix quan ens trobem en entorns pocs estimulats, com una forma de passar el temps.*
- 2. Preparació per a la mort: la reminiscència ens ajudaria a repassar el nostre passat quan veiem que la mort s'apropa, la qual cos ens proporcionaria tranquil·litat.*
- 3. Identitat: la reminiscència com un mitjà per descobrir coses de nosaltres mateixos.*
- 4. Solució de problemes: ens implicaríem nosaltres mateixos en processos de reminiscència per a recuperar formes ja utilitzades de solucionar problemes que podem utilitzar davant d'un problema present.*

²⁸ VILLAR, Feliciano; TRIADÓ, Carme. *El Estudio del ciclo vital a partir de historias de vida: una propuesta práctica*. Universitat de Barcelona: Textos Docents, núm. 315, 2006.

5. *Conversa: Recordar el passat com instrument per a mantenir el vincle informal amb els que ens envolten.*

6. *Manteniment de la intimitat: en aquest cas, la reminiscència implica recordar aspectes i episodis de persones, bé perquè es tenen presents de nou, bé perquè es recorden quan ja no hi són.*

7. *Reviure fets amargs: fa referència al record d'episodis en els que ens hem sentit tractats injustament.*

8. *Ensenyar/informar: En aquest cas, la reminiscència serveix per confiar als altres coneixements importants sobre la vida o sobre nosaltres mateixos.*

És en aquest quart punt on he vist que la meva investigació hi té cabuda, on l'aplicació de la reminiscència en aquelles persones que són ateses des dels Serveis d'Atenció Primària, pot aportar-nos resultats positius tant per l'educand com per el tècnic/educador que hi treballa. La meva preocupació per ajudar a l'educand a sortir-se'n d'aquella dificultat que "l'ensorrava", que el deprimia, que el desvaloritzava, poc a poc, vaig creure que amb la reminiscència podria ajudar-lo.

PARKER (2006)²⁹ afirma que es poden diferenciar processos de reminiscència diferents en funció del nivell d'interpretació i explicació de la vida que implica. Així, de forma general podem diferenciar tres nivells o tipus de reminiscència.

En un primer nivell trobaríem aquells autors que ens parlen de la reminiscència com el procés únic de recuperar de la nostra memòria informació sobre esdeveniments passats. Tota recuperació implica cert grau d'interpretació, però en aquest cas la interpretació no és intencionada i simplement es centra en fer memòria del passat. Aquest tipus de reminiscència seria equivalent a la memòria autobiogràfica.

En un segon nivell trobaríem les reminiscències que impliquen reconstruir els esdeveniments vitals, analitzar-los, explicar-los d'alguna manera. En aquest cas ens

²⁹ SERRANO, Juan Pedro [et al.]. *Reminiscencia y Revisión de vida. Un modelo conceptual para la Investigación y la Práctica*. La Mancha: Universidad de Castilla, 2006. [Consulta: març de 2011]
Disponible a: <<http://www.remichwork/MappingTheFutureOfReminiscence>>

trobem en un procés que a més d'implicar operacions cognitives o intel·lectuals de memòria, desperta també emocions o elements motivadors. STAUDINGER (2006)³⁰, d'aquest tipus de reminiscències les denomina reflexions vitals (*life reflection*). Aquest procés de reflexió vital implicaria recordar i analitzar el record, realitzant operacions com, per exemple:

- Abstracció de metàfores o lliçons que caracteritzen molts dels esdeveniments de la vida, que permet arribar a elements generals que caracteritzen tota la vida, una fase de la vida, un aspecte en concret..., i que ens ajuda a reflexionar sobre nosaltres mateixos i sobre la vida.
- Processos de comparació, pels quals som capaços d'avaluar la nostra trajectòria vital en funció de les seves similituds i diferències amb les trajectòries d'altres persones, o avaluant si els objectius que volíem aconseguir s'han assolit o no.

Per últim, en un tercer nivell, trobem la *life history*, o *història de vida*, que és la que utilitzo per a realitzar la meua recerca.

Per a STAUDINGER (2006)³⁰ aquests processos de reflexió vital són complexos i costosos i per això no apareixen de manera quotidiana en la vida de la persona. Tenen més possibilitat d'aparèixer en certes situacions: novetats o dificultats importants de la vida. Pensem, que quan un educand es dirigeix a Atenció Primària per demanar ajut o explicar algun problema, aquest acostuma a ser un problema complicat, almenys per a l'educand.

Els processos de reflexió vital ens ajuden a reelaborar el coneixement que tenim de nosaltres mateixos i a saber coses sobre la vida i també a madurar, créixer, ser millor.

³⁰ SERRANO, Juan Pedro [et al.]. Reminiscencia y Revisión de vida. Un modelo conceptual para la Investigación y la Practica. La Mancha: Universidad de Castilla, 2006. [Consulta: març de 2011]. Disponible a: <<http://www.remichwork/MappingTheFutureOfReminiscence>>

Destacar que en aquesta recerca, la utilització de la reminiscència no s'utilitza com un procés terapèutic, o des d'un punt de vista psicològic. La intenció que el participant sigui capaç de recordar fets passats importants i aplicar-los o reviure'ls de nou, amb l'acompanyament de l'educador i prèviament havent-hi reflexionat, ens permet demostrar la intencionalitat educativa que té com a finalitat aquest estudi. El mètode biogràfic-narratiu és tan ampli que permet fer múltiples classificacions en funció dels objectius plantejats o la recerca que realitzem³¹.

3.3 Anàlisi de la informació. Punts rellevants

Per a l'anàlisi de dades he seguit els següents passos: 1) transcripció de les entrevistes³², 2) lectura del material, 3) un primer apropament amb finalitat exploratòria per a familiaritzar-me amb el material, 4) segmentació del text per unitats i característiques comuns, 5) identificació de les principals dimensions i categories i anàlisi de les entrevistes. L'anàlisi preliminar m'ha servit per explorar, amb la finalitat de construir un sistema de dimensions i categories.

Els relats han estat interessants, autocrítics i han analitzat la trajectòria vital de la entrevistada. Ha estat important recollir tant els esdeveniments com les valoracions que s'han derivat.

Un cop obtinguts els documents d'estudi i la informació necessària per tal de categoritzar, el següent pas va ser organitzar i estructurar totes les dades amb la finalitat d'establir relacions que em permetessin donar resposta a la pregunta formulada. Vaig decidir quines categories establir segons la informació obtinguda i tenint en compte les preguntes d'investigació. Per tant, la categorització d'algunes dades la vaig definir amb antelació. D'altres, en canvi, van sorgir a mesura que avançava en l'anàlisi de dades. Cal assenyalar que la categorització ha servit per valorar si determinades unitats de text es podien agrupar dins una mateixa categoria.

³¹ HORNILLO, Elena; SARASOLA, José Luís. "El interés emergente por la narrativa como método en el ámbito socio-educativo. El caso de las Historias de vida". *Portularia*, 2003, núm. 3, pàg 373-382

³² Vegeu l'Annex 3.

Després de categoritzar les dades de les diferents fonts d'informació vaig procedir a triangular-les. El procés de triangulació ha significat contrastar les diferents dades que he obtingut dels documents i recollir-les dins una mateixa categoria, amb la finalitat de trobar una resposta comuna, la qual m'ha permès contestar les preguntes que m'havia plantejat a l'inici de la recerca. És a dir, la triangulació m'ha facilitat destacar aquella informació que ha estat rellevant i complementària, i emfatitzar en aquella més útil.

Per a triangular he posat totes les categories en ordre, de manera que això m'ha permès triar les categories que més m'han interessat per donar resposta a les preguntes d'investigació. Per tant, la triangulació ha significat analitzar tots els documents de les entrevistes i establir relacions entre les dades, agrupant aquells fragments més rellevants que han fet referència a una mateixa categoria. És aleshores quan he pogut contrastar i completar tota la informació.

4 La història de la Dana

Com he dit a l'inici de la recerca, coneixia a la Dana pel fet de treballar als Serveis Socials. Feia temps que no la veia ja que vaig canviar de treball. Després del primer contacte telefònic i d'establir data i hora per a la primera trobada, ens vam trobar *tête-à-tête*, on li vaig explicar la investigació que volia dur a terme i amb ella com a protagonista. La seva alegria i el seu interès em va ajudar a iniciar la recerca.

La Dana és una dona de 41 anys, d'origen marroquí, nascuda a la ciutat de Taza, al nord del país i amb una població que no arriba als 150.000 habitants. Casada amb *L'home de la seva vida*, en Mohamad, i mare de quatre fills, dos nens i dues nenes. Ella és, ens diu, la "preferida" de la seva mare. Religiosa, creient i practicant, porta un vel al cap, tot i que ella no considera que tingui molta devoció.

"Bueno mi nombre es Dana, soy marroquina, vivo aquí, vivía en una ciudad que se llama Taza..., y bueno tengo 41 años, también casada con hijos, un familia aquí pequeñita en España." "..., estaba bien, casada, con el hombre de mi sueño...."

De petita volia ser periodista. Sabia que els seus pares, després la seva mare sola, havien fet uns esforços econòmics importants per dur la família endavant, perquè els fills poguessin estudiar. Ella que sempre havia mostrat més interès pels estudis va voler-ho aprofitar, cursant el batxillerat.

“ella económicamente y de todo..., siempre mucho para nosotros, también para ayudarnos a estudiar,..., en su lugar no puede dejarnos estudiar porque no tiene, para comprar libros, cosas del colegio... “

A mesura que es va anar fent gran, i en deixar l'adolescència, va conèixer en Mohamad. En un casament de la germana de la Dana, en Mohamad, es va “autoconvidar” i es va presentar a la boda. La Dana era amiga de la neboda del Mohamad. De fet, en un casament marroquí, explica la Dana, si la porta de casa es troba oberta, qualsevol persona pot entrar-hi i gaudir de la celebració.

"Ay madre mía!, como lo conozco.... yo era una amiga de su sobrina, él era soldador, y tenia la boda de mi hermana y ha venido aquí, y sin invitarlo...

E: Y sin invitarlo vino a la boda de tu hermana?

P: Si, nosotros en nuestro país, cuando hay una boda en una casa, en la terraza..., si se acerca a la puerta y la la puerta esta abierta, podemos entrar....

E: Muy bien...

P: Y ha venido sin invitar...

E: Ha venido sin estar invitado...

P: Si, si, si y cuando me vió quería bailar conmigo..., madre mía! Quien este chico si yo no conozco? Porque ha venido aquí? Cogermela mano para bailar con él... (Rialles)..., y también estaba muy tímida, con los padres, el padre, la madre, la familia, los hermanos....”

Va ser a partir del seu casament, que la seva vida fa un canvi de rumb i la va dur a migrar a Europa i on tingué els quatre fills. Després d'un any de “festejar”, la Dana es casa amb en Mohamad.

“Si, me quedo con él un año y después ha venido para pedir mi mano...”

Mentre en vam parlar en l'entrevista, la Dana va reviure aquell record com un dels moments més importants de la seva vida. Ens estava relatant aquest fet amb una rialla a la cara i tenia els ulls plorosos de la immensa felicitat que sentia. Cert és que parla amb nostàlgia en les entrevistes del fet d'haver deixat els estudis per casar-se, però no se'n penedeix de la decisió que va prendre, ja que ella com a dona musulmana, entén que la família és abans que el fet d'estudiar. Sent nostàlgia i somia en recuperar el camí dels estudis, voldria matricular-se i cursar batxillerat i per poder anar a la Universitat i així, realitzar el seu somni: ser periodista.

“Hasta el Bachillerato pero quería hacer la universidad, quería..., mas estudios porque para mi mejor, pero cuando acaba el Bachillerato ya esta, porque ha venido mi marido, el hombre de mi sueño ya esta, se acabo todo (riu)”

La Dana com a mare dels seus quatre fills, ha canviat la seva manera de veure el món, d'entendre i comprendre les coses. Els patiments en són uns altres, com quan un es va fent gran i canvien les seves preferències i les seves motivacions. Ara veu la seva preocupació principal en el seu fill gran, la por al fet de ser jove (té disset anys) el faci ser inconscient.

“No, tengo miedo de influencia de otros chicos...”

“Esto que *tendo* ahora, estoy vigilando..., esto es lo que tengo el miedo y la preocupación más...”

Al llarg de les entrevistes s'ha mostrat molt preocupada, fins i tot, he pogut veure com determinades situacions que viu amb el fill gran, se li escapen de la mà o dubta d'haver pres una decisió correcta. Pel que m'explica, problemes amb les pautes horàries, no creure a la mare, influència dels amics..., veiem com la barreja de les preocupacions per un fill en plena adolescència entre dos mons, el d'origen de la família i el del seu fill, li causa unes dificultats que no sap ben bé com resoldre. En aquest sentit, assenyalar que el fill es troba més occidentalitzat que els pares.

“E: Te sientes tu más preocupada por este último hijo que por los otros tres?

P: Si, si... (:::) Me preocupo, la edad que tiene Samir pero con la actitud..., de verdad, que me preocupa más que los tres...”

És un dona que entén la vida com un “passeig”, que creu fermament en un altre món en una altra vida. Pensa que qui ha fet el bé anirà a un món millor. En aquest sentit, la religió, la fe, l'ajuden a entendre quin és el seu camí a seguir. La seva preocupació per caure malalta no és aquesta en sí, sinó en la gent que haurà de fer un esforç per tenir cura d'ella. No li preocupa la seva mort perquè sap que ella anirà a un món millor.

“Si no habrá nadie para cuidarme..., si..., o también para no quiere molestar a la gente si está enferma, bueno tendrán que ir a cuidarme, a sufrir conmigo..., a lo mejor muera antes, si estoy bien de salud y viene la muerte no me preocupa, ha venido ha venido y ya está, pero enferma... y molestar a la gente..., que estoy enferma siempre, que no quiero moverme y la gente tiene que ayudarme...”

4.1 Les trobades amb la Dana

Després de realitzar el contacte telefònic amb la Dana i que ella acceptés de parlar-ne, va arribar el dia de la trobada on li havia d'explicar pas a pas com seria l'entrevista, que era el que estava investigant, quines eren les preguntes que li podria fer i quin era el meu objectiu de treball. Ella, en tot moment es va mostrar molt interessada en col·laborar en l'estudi, sempre i quan tingués el consentiment del seu marit, ja que tal i com ella deia: *lo tendré que preguntar a mi marido, pero creo que va a decir que si*. En un primer moment i després d'exposar-li breument quin seria el procés que seguiríem, vaig presentar-li el document de negociació que prèviament havia revisat amb la tutora. Inicialment no ho entenia molt el que significava aquest, ja que en aquest document es proposa l'enregistrament d'àudio per a posteriorment fer la transcripció i això, en un principi, li va causar cert respecte. Després de llegir el document, punt per punt, la participant encara feia referència al punt de l'enregistrament, però ara amb un to més bromista: *pues si me tienes que grabar, solo tendré que comer mucha miel para la voz, no hace falta que me arregle porque como no me van a ver...* Com podem veure, la participant mostra el seu

interès per dur a terme una bona gravació. De fet, penso que si l'hagués filmat, no hagués posat cap mena d'objecció.

En segon lloc, vaig mostrar-li el guió de l'entrevista que m'hauria de respondre. S'ha de dir, que algunes de les preguntes de caire més personal, com aquelles que fan referència a la vida privada, la vida de parella, la van incomodar una mica. Vaig confirmar-li que aquelles preguntes que no volgués respondre, les passàriem de llarg. Li vaig demanar que les respostes no fossin curtes, sinó que més aviat fossin respostes argumentades. No va mostrar cap mena de problema. Les preguntes que més li van agradar van ser aquelles que feien referència al seu passat i concretament, a la infantesa que va viure al Marroc.

Finalment, després d'una primera trobada distesa, vam acordar que ella em trucaria i quedaríem en un dia per realitzar la primera entrevista.

Van passar el dies, i el meu afany ansiós per realitzar l'entrevista va vèncer l'espera que la participant em truqués, amb la qual cosa, vaig ser jo qui va fer la trucada de telèfon per mirar d'acordar un dia, quan abans millor. Vaig deixar passar un temps prudent ja que la participant em va dir que s'havia d'estudiar les preguntes. Després de la meva trucada vam acordar el dia.

Cal dir, que el fet d'haver treballat anteriorment amb la participant com una educand dels serveis socials bàsics, va aplanar el meu camí i accés cap a ella: “contigo tengo confianza porque ya te conozco. Ahora que no estas tu no vengo mucho a los servicios sociales...” Actualment, treballo en un altre departament de l'administració pública.

4.2 Valoració de les trobades

Les entrevistes que vam dur a terme a les oficines del PIC, oficines de l'ajuntament de Tarragona, va permetre fer un apropament i aprofundiment en la vida de la Dana. Sí que cal dir que al ser un espai institucionalitzat, una de les primeres "pors" que tenia, és que ella es trobés incòmoda i que per tant les respostes es veiessin condicionades o que

aquestes fossin tancades i sense argumentació. Inicialment, tot i que ella va mostrar cert nerviosisme, poc a poc es va anar deixant i les respostes van tenir un primer nivell de profunditat que va servir, conjuntament amb les respostes de la segona entrevista, per realitzar una tercera entrevista que feia referència a les respostes obtingudes, amb la finalitat d'aprofundir una mica més en la seva història de vida.

La durada de l'entrevista va ser de 35 minuts, tot i que estava programada en 45 minuts. Aquesta va anar en funció de l'argumentació i les preguntes que realitzava. Vaig quedar sorprès en la resposta d'algunes preguntes, en el sentit que, aquella resposta que jo pensava que podria ser més argumentada o més llarga de respondre, s'havia superat amb un si o no. En canvi, en d'altres preguntes que m'esperava com a resposta un monosíl·lab van ser molt raonades. En cap de les qüestions formulades la Dana va sentir-se incòmoda, però sí que és cert, en certes qüestions referents a la seva família; el fet de parlar dels nens o de la mort del seu pare, va significar que la participant mostres els "ulls plorosos", bé de felicitat o bé de tristesa.

Totes les preguntes enunciades van tenir resposta i moltes, acompanyades d'una rialla. A mesura que avançava l'entrevista la complicitat era més gran, i per tant, això permetia un major grau d'aprofundiment.

Els temes tractats en la primera trobada foren: família, matrimoni, fills, treball, xarxa social, identitat i aspectes personals, estudis i escola, immigració, economia, religió, la malaltia i la mort. Una qüestió a considerar és el criteri de tematització emprat. En aquest sentit, cal considerar que *la entrevista debería facilitar la tematización de aspectos de la experiencia de una persona que no han sido tematizados previamente, y concluye señalando que este proceso podría cumplir una función pedagógica* (MARTON 1994, RICHARDSON, 1999)³³.

Ha estat necessari utilitzar una perspectiva reflexiva que tingués en compte la relació social entre l'investigador, el participant i la naturalesa de l'entrevista. Això m'ha permès

³³ SANCHO, JUANA M [et al.]. *Una investigación narrativa entorno al aprendizaje de las masculinidades en la escuela*. Revista Mexicana de Investigación Educativa. RMIE vol.14 núm.43 México oct./dic. 2009.[Consulta: maig de 2011]. Disponible a: <<http://www.comie.org.mx/v1/revista/portal.php?idm=es&sec=SC03&sub=SBB&criterio=ART43008>>

obtenir elements comparatius entre el passat i el present o situació actual.

A continuació, he agrupat per temes aquells paràgrafs que he considerat més importants i que em són d'utilitat per a la recerca plantejada. He escollit aquests temes ja que considero que són els que més informació m'aporten en relació a les preguntes que li he realitzat. Considero que aquests temes són elements claus d'intervenció en un procés reminiscent, on pretenc fonamentar el record com a font d'aprenentatge. Ho he fet en les tres entrevistes. Els temes són: **A.** Estudis i Escola, **B.** Xarxa social, **C.** Parella, Matrimoni i Fills, **D.** Treball, **E.** Immigració, **F.** Economia, **G.** Família, **H.** Vida, Malaltia i Mort, **I.** Religió, **J.** Identitat i aspectes personals.

He utilitzat aquesta categorització³⁴, ja que vaig considerar que aquests temes eren els que em podien aportar més informació respecte a la pregunta proposada. En aquest sentit, hi va haver temes que prèviament vaig seleccionar com a prioritaris, però d'altres temes, els vaig categoritzar, després de realitzar l'entrevista, ja que resultaven de gran importància en el transcurs de les entrevistes i per tant, també per a la meua recerca.

La segona entrevista, la vaig realitzar en el mateix lloc que la primera. La durada d'aquesta també fou d'uns 35 minuts, aproximadament. A diferència de la primera, en aquesta, la participant se la veia més còmoda, més despreocupada del que deia tot i sabent que s'enregistrava el que deia. Abans de començar, vàrem parlar l'estructura d'aquesta segona entrevista i li vaig explicar que pretenia ser una continuació de la primera. En aquesta trobada li vaig comentar que tot i que havíem acordat de fer dues entrevistes, havia valorat que necessitaria una tercera entrevista, a mode de recopilació i conclusió dels temes tractats. La tercera entrevista la vaig plantejar com un recull de les dues anteriors, posant sobre la taula aquells elements claus i aprofundint-los. La participant es mostrà en tot moment col·laboradora. Les preguntes formulades feien més referència a la vida en general, no foren tan temàtiques com en la primera entrevista.

Com en les dues primeres entrevistes, aquesta darrera també es va realitzar en el mateix local, en les oficines del PIC. La durada d'aquesta fou d'uns 40 minuts, doncs la

³⁴ Vegeu l'Annex 4.

participant se sentia relaxada, i fins i tot, es permetia somriure sovint. El clima que es va generar en aquesta darrera entrevista fou més similar al de la segona entrevista que al de la primera, és a dir, un clima més familiar, tranquil i agradable, on la Dana es va sentir còmoda. Tots dos parlàvem a un mateix nivell.

Abans d'iniciar la gravació d'àudio, vaig explicar a la Dana que aquesta era la darrera entrevista que fèiem, almenys per a la presentació del treball de recerca. Li vaig comentar que la meua intenció era la d'aprofundir en alguns aspectes que havien sorgit en les altres dues entrevistes. És a dir, li formularia preguntes que feien referència als temes que anteriorment havíem tractat, per aquest motiu, li vaig comentar que hi havia preguntes que li podia semblar que ja els hi havia fet, però que escoltés amb atenció perquè totes elles eren diferents, restant a la seva disposició per aclarir qualsevol dubte o significat de les paraules. Aquesta entrevista m'havia de permetre realitzar els darrers ajustos i definitius.

Quan li vaig explicar això, d'entrada la Dana va mostrar serietat i preocupació per allò que jo li pogués preguntar, però un cop va veure com eren les preguntes, va sentir-se d'allò més còmoda.

Aquesta entrevista havia de servir per:

- Confirmar aspectes que ja havien sortit en les darreres entrevistes.
- Reflexionar de nou sobre elements que considerava importants.
- Reflexionar sobre el que explicava l'entrevistada.
- Acabar d'aprofundir en la recollida d'informació per a la seva redacció final.

Segons RUIZ OLABUÉNAGA (2009)³⁵ l'entrevista d'aprofundiment es caracteritza perquè:

- Pretén comprendre més que explicar.
- Busca maximitzar el significat.
- Adopta el format d'estímul/resposta esperant una resposta subjectivament sincera.
- Obté respostes més emocionals, deixant de banda la racionalitat.

³⁵ RUIZ OLABUÉNAGA, José Ignacio. *Metodología de la Investigación cualitativa*. Bilbao: Universidad de Deusto, 2009.

GALINDO CÁCERES (1998)³⁶, assenyala que l'entrevista amb profunditat pertany a alguns camps específics: *En la reconstrucció d'accions passades: enfocaments biogràfics, arxius orals, anàlisis retrospectius de l'acció. En estudis sobre representacions socials personalitzades: sistemes de normes i valors assumits, imatges i creences..., en estudis d'interacció entre constitucions psicològiques personals i conductes socials específiques.*

Com en les dues primeres entrevistes, aquí els temes tractats eren els mateixos, amb una intencionalitat més específica d'aprofundiment. En aquest sentit, les categories d'anàlisi van ser les mateixes que les utilitzades en l'anterior, menys la de la Identitat, que és nova.

4.3 La relació construïda

Podem veure en les entrevistes realitzades com la relació, a mesura que avança l'entrevista, ha anat canviant fins al punt que la participant, s'ha oblidat completament de l'enregistrament i les respostes han estat dites de forma més "suelta", no condicionades per l'enregistrament. Han estat preguntes, tenint en compte el tipus d'estudi, una narració vital, que han fet referència a la seva experiència social, la seva relació familiar, la vida en general i els records.

S'ha produït un procés on el despertar dels sentiments, han estat conduïts pel record i la narració vital de la participant, produint-se noves experiències i significats. Noves emocions i sensacions que s'han remogut en aquella persona, per exemple, quan hem parlat del seu primer amor (*Si, si, si y cuando me vió quería bailar conmigo..., madre mía!*) o de la foto que ens ha dut, facilitant el record de la mare (*La admiras por lo fuerte que es esta persona, no? Lo fuerte en el amor que siento hacia ella.*), obrint-nos la porta als sentiments que la participant té cap a aquesta persona, a aquelles valoracions més personals i profundes d'un mateix (*yo era una mujer callada, lo que me pasa me lo dejo al corazón*).

³⁶ GALINDO CÁCERES, Luís Jesús. *Técnicas de Investigación en sociedad, cultura y comunicación*. México: Editorial Addison Wesley Longman, 1998.

El mètode utilitzat per dur a terme aquesta investigació ens permet aproximar-nos als significats que els humans atorguem a les experiències viscudes, de forma constructiva. Tenir en compte aquesta aproximació (HOLSTEIN i GUBRIUM, 2009),³⁷ suposa assumir que la realitat social i les representacions que s'hi donen, així com els discursos i posicionament dels subjectes, són construïts socialment mitjançant pràctiques de significació. Això significa que l'indagador ha de ser capaç d'entendre “el món dels significats”, tenint en compte que la interpretació que se li dóna, és la del propi investigador. Aquest fet de donar sentit a l'experiència a partir de la narració, tal i com diu CONNELLY i CLANDININ (2009)³⁸ queda definida en: *la gente, por naturaleza, lleva vidas “relatadas” y cuenta historias de esas vidas, mientras que los investigadores narrativos buscan describir esas vidas, recoger y contar historias sobre ellas, y escribir relatos de la experiencia.*

És per això que la participant entorn a la seva experiència viu el present recuperant el passat. L'ara es veu conduït pel passat, pel record (la reconstrucció d'allò viscut), vinculat amb l'experiència i el record, d'on es treu aquelles situacions significatives que han donat lloc al seu camp d'aprenentatge (*.. sí, si ha cambiado, de joven no pienso, bueno hacer las cosas sin pensarlo, pero ahora no...)(ahora cuando veo alguien que me diera un problema, que hablaba mal de mi a mi espalda, me voy hablar con él,..., hablo, hablo, no como antes..)*

Les històries de vida ens permeten reconstruir trajectòries i posicionaments biogràfics, és a dir, experiències, relacions i circumstàncies socials. El seu fonament rau en reconèixer que el passat influencia en el present i que la seva reconstrucció, mitjançant el diàleg, facilita l'autoconsciència i obre les portes al raonament i a posicionar-se de nou. Es tracta fins i tot, d'un reconeixement identitari, de l'autoconcepte.

La relació d'investigador-participant s'ha basat en una confiança continuada, tot i conèixer-la en el serveis socials de Campclar, i mitjançant un procés de negociació.

³⁷ SANCHO GIL, J.; HERMOSILLA SALAZAR, Patricia. Historia de vida profesional: *La historia que no pudo ser...*[en línia] Barcelona: Grup de recerca consolidat Esbrina, 2009. [Consulta: febrer de 2011]
Disponible a: <http://cecace.org/docs/proj-profuni/Profa_H_CAC_CCSSHH_HV_NE.pdf>

³⁸ RIVAS, José Ignacio; HERRERA, David. Voz y educación. *La narrativa como enfoque de interpretación de la realidad.* Barcelona: Editorial Octaedro, 2009, p.147-177.

4.4 Anàlisi de les entrevistes per categories

Després de transcriure i categoritzar les tres entrevistes, tot seguit les vaig agrupar, amb la finalitat de poder visualitzar tota la informació analitzada en un únic document. Per tant, en cada categoria s'hi pot trobar allò que he considerat més important de les tres entrevistes³⁹. Ho he establert a partir de les 10 categories abans esmentades.

1. *Estudis i Escola*

L'escola, com a institució social encarregada de transmetre certs coneixements, valors i comportaments, s'ha configurat com un aparell de reproducció ideològica, de construcció d'identitats i subjectivitats. Una persona passa moltes hores en una escola i forma gran part de la seva experiència vital, dels seus aprenentatges a llarg termini.

La importància de l'escola i la seva influència, pot veure's en el següent relat:

“tenía muchas cosas muchos sueños de hacerlo, trabajaba mucho en la escuela porque estaba una estudiante muy trabajadora de las mejores y ...”

“... más estudios porque para mi mejor, pero cuando acabo el Bachillerato ya está, porque ha venido mi marido...”

La Dana valora molt l'esforç que la seva mare feia en pagar uns llibres d'escola, quan pràcticament no tenien ni per menjar.

"ella (la seva mare) económicamente y de todo..., siempre mucho para nosotros, también para ayudarnos a estudiar,..., en su lugar no puede dejarnos estudiar porque no tiene..”

Aquest fet, va contribuir a que la Dana, aprofités l'escola, que li agradés i que fins i tot fos una brillant estudiant. Quan es veu “obligada”, en certa manera, a deixar els estudis pel casament, creu haver fet un pas enrera en la seva vida, deixant entreveure la seva nostàlgia cap a l'escola. De tota manera, aquest canvi tan gran en la seva vida no acaba

³⁹ Vegeu l'Annex 4.

amb la voluntat de seguir formant-se i una vegada ubicada a Campclar, comença a informar-se sobre la formació que es troba al seu abast, realitzant uns primers cursos, per pròpia voluntat, de llengua castellana. En el seu cas, l'arribada a Europa la viu com una possibilitat de seguir aprenent.

“El aprender, estudiar, esto me gusta mucho.”

“De vivir a Europa, he cogido muchas cosas sobretodo, bueno, el orden en todos los administraciones, hay orden hay todo no como en mi pais que le falta eso y también que ayuda a la gente para aprender, aprender que tiene 40 años o 50 que no para de aprender, pero allí ya está, ya has acabado los estudios del cole se acabó todo...”

“tenia un librito en Marruecos de traducción española, e intentaba de aprender un poquito de este libro... aquí empiezo aprender en Cáritas de Campclar.”

En el relat de la Dana, podem veure com era una noia que sempre havia mostrat interès pels llibres, i que per si sola, ja buscava fonts de coneixement. De fet, ella mateixa es considera autodidacta. La seva persistència en seguir els estudis, el seu interès pel coneixement, per les ganes d'aprendre, ha fet que el seu esforç hagi valgut la pena.

“Me acuerdo que el primer día que yo me fui para Cáritas, en castellano, estaban las clases muy llenas, en octubre ya está, a tope, y suplico a la directora y me ha dicho...., mira, están todas llenas, las sillas llenas...., pero le suplico por favor, digo mira, déjame de pie al final de la pared, solamente escuchar y si puedo escribir, dejame. Esto le ha gusta muchísimo y me ha dejado entrar. “

2. Parella, Matrimoni i fills

Amb els fills, la Dana ha consolidat el seu nucli familiar. Ambdós pares es veuen projectats en els seus fills. En la cultura musulmana, tot allò que refereix al fet social, es troba influenciat pel sentit religiós, impregnat per l'educació. El matrimoni i els fills, així com tenir molta descendència, forma part de la cultura musulmana.

(si s'hagués quedat al Marroc). “Creo que hubiese tenido más niños, porque mi marido quiere más...”

“Él tiene una familia grande, casi doce hermanos, yo también, como podemos hacer sin tener hijos?... y cuando vino el primero..., hay!, mi sentimiento..., ha cambiado todo...”

Ha parlat amb felicitat del seu paper com a dona musulmana, així com del matrimoni que té, el qual li ha donat quatre fills. Explica, amb els ulls brillants, com va conèixer el seu home i quin fou el seu sentiment. Seguint la tradició musulmana, els pares són els que donen el vist-i-plau al casament.

Como conoció la pareja actual, es decir, su marido? Ay madre mía!, como lo conozco... yo era una amiga de su sobrina, él era soldador, y tenía la boda de mi hermana y ha venido aquí, y sin invitarlo... Si, si, si y cuando me vio quería bailar conmigo..., madre mía! Quien este chico si yo no conozco? Porque ha venido aquí? Cogerme la mano para bailar con él..., y también estaba muy tímida, con los padres, el padre, la madre, la familia, los hermanos.... Si, me quedo con él un año y después ha venido para pedir mi mano...

Observem en la narració de la Dana, en certa manera, potser per la seva cultura musulmana, com deixa que moltes decisions siguin preses pel cap de la família. Recordo que abans d'iniciar la recerca que ara plantejo, em va comentar que li havia de dir al seu home, però que quasi segur, que no hi hauria cap problema. Veiem algun exemple més.

“más estudios porque para mi mejor, pero cuando acabo el Bachillerato ya está, porque ha venido mi marido, el hombre de mi sueño ya esta, se acabo todo”

Pel que fa als fills, aquests estan estudiant i la Dana diu que el fill que més estudia, és la nena gran, la que s'assembla a ella, tot i que ella procura que tos tinguin els seus estudis.

“Como has intentado educar a tus hijos?, sobretodo a estudiar, para tener un futuro bueno...”

(Referent a la primera filla) “Y que tal le va? Bien, como yo. “(refereix ser bona estudiant).

El fill gran, per contra, és la seva principal font de preocupació.

“Cambiarías alguna cosa de ellos? Bueno, estos de que adolescentes, que si. El comportamiento, el pensar, como piensan..., no como antes...”

“yo que quería que hiciera el Bachillerato pero bueno, yo no quiero... “(referent al primer fill)

3. La família

Segons MENDALIE (1987)⁴⁰, *los miembros de la familia pertenecen a un sistema específico, a una unidad social en que los roles y patrones de conducta son mutuamente regulados por normas compartidas ...* En les famílies les persones hi participen de forma activa. Els vincles afectius, de suport i reconeixement mutu són importants per a tot el col·lectiu. El paper de cada individu es va modificant amb el pas del temps per complir les expectatives de canvi dinàmic del cicle familiar. En un procés de socialització, la família té un rol transcendental ja que no tan sols transmet valors propis de la cultura, sinó que també permet determinar els pilars bàsics de la persona que faciliten la interacció amb la resta d'individus de la societat.

Per a la Dana, la setena de dotze germans i segons ella, “la favorita” de la seva mare, la família ha estat i és un dels seus pilars bàsics en la seva història de vida. La importància del seu matrimoni i els seus fills, es troba per sobre de tot. Com a referent familiar principal trobem a la seva mare, la importància d'aquesta senyora dins del rol familiar es posa en pràctica quan el pare de la Dana ha de marxar a França i ella es queda sola pujant a tots els seus fills.

“ella ha hecho muchas cosas para nosotros, sobretodo una cosa buena, siempre me digo gracias a ella..”

⁴⁰ ÁLVAREZ MORA, A.; OSORIO RODRÍGUEZ, A. Introducción a la salud familiar [en línia] Costa Rica: Curso especial de posgrado en la gestión local de la salud. 2004. [Consulta: agost de 2011]
Disponible a: <<http://www.cendeisss.sa.cr/modulos/modulo11.pdf>>

La família ha de transmetre els valors, actituds ètiques, normes de comportament, estratègies per sobreviure i tenir èxit en un món social complex i competitiu. Aquest model familiar és el que transmet la Dana als seus fills, oferint-los suport i protecció, ajudant-los en el seu desenvolupament personal i social. Les preocupacions pels seus fills com a mare, s'evidencien.

“... sobretodo que tengo un niño adolescente...tengo miedo de influencia de otros chicos...Esto que tengo ahora, estoy vigilando..., esto es lo que tengo el miedo y la preocupación más... Cuando sale de casa siempre piensa en él..., e no me siento bien hasta que estaba allí..., bueno, si está contigo y estoy aquí en casa, estoy bien, pero si sale, tengo miedo...”

Al llarg de les entrevistes que he realitzat a la Dana he pogut observar com la família ha estat la seva principal vàlua, per sobre de tot, el model a seguir, les regles familiars i els costums, on ella ha engendrat el seu projecte de vida i ha consolidat la seva personalitat.

“Creo que son mis hijos, en este momento, antes o después, creo que son mis hijos lo más importante...”

“Lo mejor, como decimos, es que tenemos una familia, otra familia..., bueno con hijas...., padre, madre, pero ahora que soy madre...”

Curiosament en la darrera entrevista, quan li proposo quin dels fills, pel que fa al caràcter i maneres de fer és més semblant als pares, ella considera que el seu fill gran, és el que menys s'hi assembla. Quan li vaig preguntar si aquest és el que més li preocupava, em va respondre:

“Me preocupo, la edad que tiene Brahim pero con la actitud...., de verdad, que me preocupa más que los tres...”

La Dana mostra més preocupació per aquest fill, entre d'altres coses, perquè és el que menys coneix, el que menys sap com pot reaccionar. També fa referència a la “adolescència”, com a part de la preocupació. Aquest neguit, la condueix a un patiment que manifesta, a una preocupació que, en certa manera, la fa sentir culpable (“que he fet

malament?"). Això m'obre nous camins a explorar, com pot ser: 1- el fet de no assemblar-se, 2- la dificultat de la relació, 3- el context.

4. El treball

Aquest ha estat un dels punts que com a investigador m'ha sobtat. En un primer moment, vaig pensar que en aquelles preguntes que formulava relatives a la feina, tindrien una resposta llarga i a més, anirien acompanyades de la insatisfacció de la participant, pel fet d'haver marxat del seu país d'origen, en el qual ella treballava, primer de monitora i després de fornera, però no va ser així.

“Y los trabajos que has ido haciendo ... de qué te han servido? ... he aprendido como educar mis hijos, por ejemplo, porque en este tiempo no tenia, pero tenia idea también de hacerlo con el tiempo... también he aprendido para casa” (Va treballar de fornera i a dia d'avui, encara fa el pa que mengen a casa seva).”

No es trobava especialment preocupada pel fet de no tenir feina, òbviament que la Dana es troba en recerca activa. De fet, un dia vam haver d'endarrerir l'entrevista perquè ella tenia una entrevista de treball per fer de “cuidadora” d'una senyora gran.

Aquesta temàtica, ha estat tractada per part de la participant de forma immillorable, de fet, ella mateixa s'ha definit com una persona optimista, no ha mostrat un descontentament excessiu pel fet de no tenir feina...

“falta trabajar y ganar un poquito, poquito...”

“como te he dicho, el año pasado dí clases de árabe a los niños, ahora tengo idea de hacer de catalán y de español a las mayores”.

“Sí,, trabajo no espero en casa, trabajo tengo que buscarlo..., a mi quedarme en casa no, si trabajo me siento mejor...”

El treball és un factor d'estabilitat, si manca aquest, es produeix inestabilitat emocional. No es casual que una crisi de treball acompanyi una crisi familiar o de valors. La Dana

ha sabut bé suplir aquesta mancança laboral aquí a Espanya per d'altres ocupacions: formació, família, fills...

És cert que de vegades els tècnics o educadors que atenem els educands d'un determinat servei, ens creem unes expectatives subjectives sobre quines són aquelles finalitats que considerem prioritàries. En aquest sentit, per a mi, el fet de treballar és un element vertebrador de la meua vida diària. Potser, per la Dana, la manca d'un treball no és vist com una preocupació? Potser no es preocupa perquè en el dia a dia, ja té prou feina? Sigui com sigui, tot i veure que la Dana es troba buscant feina i mostra gran interès, el fet de no tenir feina no la fa defallir.

5. Religió

El fet de ser una dona musulmana i de dur un mocador al cap, em donava a entendre que la Dana complia amb les normes religioses musulmanes. La influència de la religió en la seva vida, en la seva família es feia visible en la seva manera de vestir i fins i tot de pensar. Valors, principis i significats que transmet la religió, havien contribuït al creixement personal de la Dana.

“Ha ido creciendo (el sentimiento cap a la religión)”

“Rezas cada día? Siiii, no cada día, cinco veces al día...”

“Que como persona, como mujer, como religión, da un respeto, un valor, muy muy grande a la mujer musulmana y me da un orgullo...(....)sobretudo en educación...”

Des de petita i com és tradició en la religió, ella era practicant. Poc a poc, veig com la Dana ha realitzat un procés religiós que ha anat interioritzant. Si inicialment no duia mocador al cap, quan era jove, a mesura que s'ha anat fent gran, s'ha fet més creient i practicant.

“cuando era joven no tenia que llevar el pañuelo..., pelo suelto..., ropa también..., bueno, joven joven, ahora que pienso mucho a Dios, a la oración, a todo esto, bueno, es que he cambiado mucho y esto también....”

“A que edad te pones el pañuelo? Cuando murió mi padre, mi hermano y fui a Marruecos..., bueno cuando muere alguien... Esta ceremonia me choca el corazón y en este momento yo pongo el pañuelo.”

Els nens reben un aprenentatge permanent tant sols per veure als pares practicar la religió. Aquesta entesa de la religió com un procés de cerca personal, com una recerca creixent dels valors, és el que la Dana li agrada transmetre al seus fills. En aquest sentit, els seus fills adolescents ja són practicants i com ella mateixa narra són creients.

“Los niños también rezan? Si, los grandes, los pequeños no...”

L'experiència religiosa de la Dana, així com el seu aprenentatge i la seva fe des de petita, ha condicionat la seva relació amb el món, de forma més humana i entenedora. Aquesta es manifesta en actes o comportaments religiosos, com el culte, la pregària, l'oració... Aquest model religiós, es transmet per la Dana i el seu marit com a patró dins l'educació del seus fills. La pregària ha ajudat a la Dana a superar dificultats imprevisibles: la mort del seu pare, el patiment cap els fills...

“si que hay un Dios, hay un Dios y muy muy grande...”

“Si haces cosas buenas..., si haces cosas malas, si tiene una libreta llena de hojas negras, que va a un mundo más negro que nada, según ha hecho ella...”

6. Immigració

En els darrers deu anys, hem assistit a un canvi radical en el fenomen migratori. Espanya, que encara té un milió i mig d'emigrants vivint a l'estranger, s'ha convertit en un país d'arribada. Encara que el percentatge de residents a Espanya nascuts a l'estranger està allunyat del dels països més desenvolupats, la seva taxa de creixement és considerable. L'any 2002, Espanya va ser el segon país receptor d'immigració de la Unió Europea, a l'acollir a més d'un de cada cinc nous immigrants de la Unió.

La migració involucra múltiples factors, com són els econòmics, socials, històrics i polítics, entre d'altres. A més, cada escenari de desenvolupament, és diferent. Com tot, la migració té uns avantatges i uns inconvenients. Podem dir que una de les raons més importants per migrar és per una qüestió de millora econòmica.

Tot i que la seva família ha hagut d'emigrar, en gran part per les dificultats econòmiques i les poques possibilitats de superació en el país d'origen, reconeix que no ha estat fàcil i que no li agradaria, per exemple, que el seu fill ho hagués de fer.

“... No me gustaría, me dolería el corazón... (al fet que un fill hagi d'emigrar tot sol)”

Possiblement, també sap que ha vingut a Europa perquè el seu home hi volia venir. Ella sola no s'hagués mogut del Marroc. En certa manera, aquest fet ens mostra la figura del cap de família, que és l'home normalment, com aquella persona que pren les decisions i el primer en “fer el pas”. És després, amb el temps, que un cop l'home es troba establert, du la família a Europa.

“él (el marit) tenia el sueño de emigrar y ver otro mundo, como está y todo...”

(en referència a l'home) “primera vez vino a Francia, ha venido a preparar los papeles, pero que no tenia derecho para arreglarlo o hacer cosas de ellos y después ha venido aquí..Y cuando está aquí ubicado, entonces es cuando trae la familia.... Eso, con la re-agrupación familiar...”“Creo que hubiese tenido más niños, porque mi marido quiere más...” (presa de decisió de l'home)

7. Xarxa Social

L'autèntic repte de la immigració rau en l'adaptació de les persones immigrades en la societat d'acollida. Sí que hi ha certs sectors que rebutgen la gent estrangera, i tenint en compte les seves possibilitats econòmiques fa que es concentrin en una mateixa zona o barri. Campclar, n'és un cas, és el barri de Tarragona que junt amb Sant Salvador, té més immigració. Darrerament s'han dut a terme potents polítiques d'integració i cohesió social. Per exemple, la “Llei de Barris”. D'altres entitats socials, han dedicat grans esforços en

facilitar i dur a terme programes d'integració social: tallers, xerrades, formació continua...

El cas de la Dana, és un d'aquests casos que d'ençà ha arribat a Catalunya, ha sabut implicar-se en la societat en la que viu, en el seu barri. S'ha format per compte propi i ha assistit a tots aquells cursos que han estat al seu abast. Coneix perfectament totes aquelles entitats que es mouen dins del barri i sap on ha d'anar a "trucar" quan ho necessita. Tenim un exemple clar amb la formació que va rebre inicialment de llengua castellana.

"Me han echado una mano mucho, sobretodo es todo de Càritas que he aprendido la primera vez el castellano, dar muchas gracias a ellos"

La implicació i la involucració de la Dana amb aquestes entitats socials l'ha empès en creure-hi fermament fins al punt d'oferir-se ella com a voluntària en determinades activitats que les entitats ofereixen. Dedicar una part del seu temps a l'acció solidària, de forma altruista i sense rebre cap compensació em dóna a entendre que és una persona amb una consciència social estimable.

"...de voluntaria clases de catalán..."

"Si, al colegio de mis hijos de Campclar, también di clases de árabe a los niños, con la asociación de AFAC..."

De fet, la Dana, en el Marroc ja havia fet de monitora de menjador i per tant, ja havia tingut una primera experiència laboral en el món educatiu i social. En aquella primera experiència va poder experimentar si aquesta branca era del seu agrat.

"Cual fue tu primer trabajo? Monitora de los niños que tienen ..."

8. Economia

No són poques les penes econòmiques que ha hagut de passar la família de la Dana. Com la majoria de persones immigrades del món àrab, en un primer moment qui marxa

de la família per buscar com sostenir-la, acostuma a ser l'home. El posterior reagrupament familiar va significar, d'una banda tenir tota la família a Europa i per l'altra banda, mantenir uns ingressos suficients per satisfer les necessitats familiars: això es transforma en haver de pagar l'hipoteca d'un habitatge, subministres bàsics, escola i material escolar, etc.

La manca de recursos econòmics, en gran part degut a que el seu home era soldador i havia patit una "invalidesa", no el suficient per tenir una retribució econòmica, va conduir a la família de la Dana a fer uns primers passos per conèixer les entitats socials més pròximes: els Serveis Socials de Campclar, Càritas, Creu Roja...

"...el marido era soldador y soldador no podrá nunca ir a Europa, aquí se corta este sueño..."

Tot i les dificultats econòmiques per les que han passat, la mateixa Dana reflexiona sobre aquest punt i comenta que les principals dificultats econòmiques són per la situació global de crisi que estem passant. Manifesta que si un té una feina pot arribar a estalviar.

"A nivel económico falta mucho..."

"..., lo peor de todo es que económicamente hay más crisis, se quedan allí, cuando trabajamos, bueno, que tenemos una casita pequeña han guardado cada mes o cada año, si estábamos allí ahora tendríamos una casita nuestra..., ahora trabajamos, sin contrato ni nada, muchos gastos y no tenemos nada..."

També ens fa referència a què si pogués fer una mica de "calaix" aquests diners els destinaria per comprar un casa al Marroc. Abans de canviar de barri preferiria comprar-se una casa al Marroc. Constata un fort vincle amb el país d'origen.

"...por dinero no voy a gastarlo así para comprar una casa grande..."

"... Lo guardo para comprar una casita en Marruecos (els diners)."

Actualment, tot i que el cap de família, no es troba treballant està donat d'alta a la

Seguretat Social. Si que realitza petites feines que formen part de l'economia submergida. Em consta que actualment han obert un local on venen roba de segona mà. Durant aquests dies, la Dana ha aconseguit una feina, com a cuidadora/acompanyant d'una senyora gran. Segons em va explicar ella, no són gaires diners els que guanya, al voltant d'uns 300 euros. A dia d'avui, encara són insuficients els ingressos que rep la família de la Dana, però si que podem dir en positiu, que en aquesta família, la perspectiva laboral ha millorat; és el primer cop que la Dana treballa amb remuneració.

9. Identitat i aspectes personals

En les tres entrevistes realitzades, hem pogut observar com la Dana, és una senyora madura, amb un nivell cultural mitjà, amb habilitats socials per relacionar-se tot i les seves dificultats idiomàtiques i d'expressió. Pensa ella, que en el transcurs de la vida, com a dona, ha anat canviant, en les seves maneres de fer, estar i pensar.

“... sí, si ha cambiado, de joven no pienso, bueno hacer las cosas sin pensarlo, pero ahora no...”

“...cuando era joven no tenia que llevar el pañuelo...”

Tot i haver vist frustrat el seu somni de ser periodista, ella no ha estat una persona que s'hagi quedat estancada. Ha buscat d'alguna manera, establir enllaços pròxims, teixir la seva xarxa social rica en contactes. Un individu és construït socialment. Tal vegada, si hagués sigut periodista, passaria ara per dificultats econòmiques?

“...bueno tenia el sueño de estar de periodista...”

Assenyalar en aquest apartat, i tal i com la cultura àrab és, la importància de la religió i la seva força dins el nucli familiar de la Dana. La creença en Déu i la fe, així com tota la ensenyança religiosa que ha après, ha conformat la identitat de la Dana, amb uns valors educatius i identitaris que l'han format com a persona.

“yo era una mujer callada, lo que me pasa me lo dejo al corazón, y cuando vine aquí no sé cambió pero es que ya está, estoy bien allá, ahora no, cuando me pasa algo, lo pongo sobre la mesa...”

“ahora cuando veo alguien que me diera un problema, que hablaba mal de mi a mi espalda, me voy hablar con él,..., hablo, hablo, no como antes..”

Val a dir, que la identitat, sempre implica la mirada de l'altre. En aquest cas, la del investigador. Com et veuen els altres amb els seus ulls, també defineix a la persona, no només com es veu un.

10. Vida, Malaltia i Mort

Aquesta categoria temàtica, és potser, la més amplia. El fet de parlar de la Vida, la Malaltia i la Mort, m'ha permès englobar temes genèrics que anteriorment no havia pogut categoritzar. En les entrevistes, la Dana fa referència, sovint, a la malaltia i mort del seu pare, donant a entendre la petjada que va deixar a casa, passant tota la responsabilitat a la seva dona, la qual havia de mantenir a tots els fills. Va ser aleshores, quan la Dana col·laborà encara més en les tasques familiars, ajudant a la seva mare.

“Cual ha sido el momento más triste de tu vida? La muerte..., la mort de mi padre...”

Quan he parlat amb la Dana, en les entrevistes, he pogut observar que és una dona amb caràcter, riallera, d'aquelles persones que sempre acostumen a veure “l'ampolla mig plena”, pensant amb positiu, pensant amb els altres, amb unes ganes entranyables de fer coses, amb l'energia suficient per viure plenament la vida.

“si estoy bien de salud y viene la muerte no me preocupa...”

“No me preocupa la enfermedad que tendré yo, me preocupa la gente que tendrá que cuidar de mi, eso.”

Si alguna cosa ressalta en l'entrevista per les vegades i la importància que la Dana hi dóna, això és la seva família i els estudis, eixos centrals de la vida de la Dana.

“Cual ha sido la decisión que has tomado más importante en esta vida? Bueno, creo que el casamiento, el casarme con el marido..., si,si... “

“Cual ha sido el momento más feliz de tu vida? Porque? Cuando tenia a luz el primer hijo..., es que..., como te he dicho era muy joven y no tenia pensamiento de nada..., pero en el momento de dar luz al niño..., este dolor que tenia, muchísimo dolor, cuando salí del cuerpo, he tenido un sentimiento de felicidad”

“De todo lo que has conseguido en la vida, cual crees que ha sido la más importante? La educación que doy a mis hijos... La paciencia, el amar..., mmmm..., bueno, el hacer cosas buenas, no pienso en cosas malas, no, siempre pensar en cosas buenas...”

La família és un dels pilars bàsics en la cultura marroquí i així es constata amb la Dana. La seva família es troba per sobre de tot, principalment els seus fills i el seu home.

5 El que he après amb la recerca

En un inici, no sabia ben bé cap a on anava. Tenia més o menys clar quin era el tema a investigar, en gran part motivat per la meua experiència com a educador social. Els anys que duia abordant casos i entrevistes, ara em demanaven un pas més, un pas cap a la recerca. Un pas desconegut fins ara que s'havia limitat als meus anys de carrera universitària.

La recerca que he fet vol ser una primera aproximació a un element tan important com és l'experiència vital de l'educand. Preguntes com quin paper juga l'experiència, el record, la posada en pràctica i la seva recuperació, sempre des d'un punt educatiu i no terapèutic, són les que he fet en la recerca. Com hem pogut veure, al llarg de la recerca, el record i aquelles situacions passades que s'han anat emmagatzemant en la memòria de la participant han estat l'eix vertebrador de la investigació. La participant, ens ha narrat aquells fets que han estat més importants al llarg de la seva vida i com aquests, han determinat el seu camí, la seva trajectòria, com els records han tingut una significació plena en la creació de la seva persona, en la seva vivència.

Els elements claus de les entrevistes i que posteriorment han servit per categoritzar, són les unitats bàsiques d'estudi, les que m'han facilitat el seu posterior "paral·lelisme" amb el present. Tot i que he fet breus comparacions entre el passat i el present actual en la seva vida, tot i que he traslladat elements del passat cap el present per parlar-ne, sóc conscient que no he aconseguit aprofundir de forma resolutive, però sí que penso, que deixo obert un camí ampli d'estudi en el que cal seguir aprofundint. En les entrevistes i la seva posterior anàlisi, he pogut adonar-me de la importància que tenen les experiències vitals per a les persones, experiències plenes de contingut que ens ensenyen a aprendre i a posar en pràctica el que hem après.

El fet d'utilitzar un mètode biogràfic-narratiu, pot confondre's amb l'estudi de la meua recerca, l'experiència vital de l'educand. Cert és, que quan treballem amb aquesta metodologia i la centrem en l'entrevista o una conversa oberta, és evident, que les experiències i els records són el nostre objecte d'estudi. Al igual que en el meu cas, però fent un pas més en establir aquesta relació entre el present i el passat, en reviure la situació passada i aplicar-la de nou. En aquesta recerca, he posat sobre la taula els elements claus i facilitadors de l'experiència, que com a investigador he considerat, amb la finalitat, d'aconseguir posar en pràctica allò que ja ha estat experimentat per l'educand. De fet, endegar un procés reminiscent pot significar que nosaltres mateixos recuperem formes ja utilitzades de solucionar problemes per utilitzar-les davant d'un problema present, d'un nou problema.

La recerca que he realitzat no es pot considerar resolutive però sí interpretativa. Crec que l'obertura d'una línia d'investigació com aquesta pot dur-nos bon resultat en la l'adquisició i recuperació dels aprenentatges, en un nou enfocament de les entrevistes que es duen a terme als serveis socials bàsics, amb resultats a gran termini però convençut que poden ser positius. L'educador Social a Atenció Primària és per naturalesa la figura socioeducativa per excel·lència. Els educadors hem de realitzar les nostres accions educatives enfocades a l'aprenentatge, a l'adquisició de noves habilitats socials, a la integració i el reconeixement social. No podem limitar-nos a utilitzar elements idèntics

per a tots els educands, cada un d'ells és diferent i ens demana que ens ajustem a la seva realitat.

Amb aquesta investigació he après que és en l'acció educativa dins dels serveis socials on podem focalitzar tot el pes del nostre treball, per sobre dels tràmits "burocratitzats" i "estandaritzats". L'aprenentatge i la proximitat amb l'educand, ens permet establir un llaç de confiança, un apropament comprensiu. És amb la perspectiva personal d'un educand com podem explicar la construcció dels valors, de la persona. He pogut constatar que hi ha elements claus de la vida d'un individu (recollits en la categorització), sovint plantejats des del record, que formen a l'ésser humà com a persona. Si el tècnic és capaç d'aprofundir en ells i treballar-los en les entrevistes, recuperar aprenentatges viscuts, valors oblidats que en la situació actual de dificultat de la participant, són imprescindibles per exercir actualment. Mitjançant aquest procés de record-reflexió-pràctica, podem afrontar les entrevistes establint una relació educativa de qualitat i que ens ha de permetre consolidar l'aprenentatge.

En aquesta recerca, s'han desvetllat d'altres elements educatius que són inherents al propi procés d'investigació i com s'ha dut a terme. Així, la complicitat assolida amb la participant ha anat creixent. A mesura que he anat coneixent la persona, he pogut aprofundir més en el camp d'investigació. D'altra banda, aquest tipus d'entrevista amb un enfocament centrat en la reminiscència, m'ha permès veure aquesta participant des d'una altra òptica més pròxima, la seva vessant més humana i més personal. Amb la recerca, he conegut coses de la participant que no vaig arribar a conèixer mentre vaig treballar d'educador a Atenció Primària.

Tot i que queda ben definida la recerca que he iniciat, penso que aquesta només és un primer pas cap a la resolució de la pregunta d'estudi plantejada, ja que a mesura que he anat avançant, han sorgit noves preguntes i camps d'investigació com per exemple: quina influència té el grau d'escolaritat assolit per l'educand amb la finalitat d'aconseguir un procés reminiscent satisfactori? Són les experiències vitals de l'educand modificables? El procés educatiu que realitzem, perdura al llarg del temps? Ens facilita prou eines per

promoure el canvi en l'educand?

Per acabar aquesta recerca que us he presentat, també voldria assenyalar que el fet de realitzar-la m'ha permès iniciar-me en el món de la investigació, fins ara desconegut per a mi. Espero desvetllar algunes respostes i continuar obrint preguntes amb la realització del Doctorat.

6 Bibliografía

- **BÁRCENA, F.** *La experiencia reflexiva en educación.* Barcelona: Ed. Paidós, 2005.
- **BISQUERRA, R.** *Metodología de la investigación educativa.* Madrid: La Muralla, 2004.
- **BOLIVAR, A; DOMINGO, J; FERNANDEZ, M.** *La investigación biográfico narrativa en educación. Enfoque y Metodología.* Madrid. La Muralla. 2001.
- **DEWEY, J.** *Experiencia y educación.* Madrid: Biblioteca Nueva, 2004
- **GALINDO CÁCERES, L. J.** *Técnicas de Investigación en sociedad, cultura y comunicación..* México: Editorial Addison Wesley Longman, 1998.
- **GARCIA, E; GIL, J; RODRÍGUEZ, G.** *Metodología de la investigación cualitativa.* Málaga: Ediciones Aljibe, 1999.
- **GUBER, R.** *La etonografía. Método, campo y reflexividad.* Buenos Aires: Grupo Editorial Norma, 2001.
- **GUBER, R.** *El salvaje metropolitano. Reconstrucción del conocimiento social en el trabajo de campo.* Argentina: Editorial Paidós, 2005.
- **MONTAGUT, T.** *Política Social.* Barcelona: Ed. Ariel, 2008.
- **MORTARI L.** *Tras la huella de un saber. A Diotimia El perfume de la maestra. Dins els laboratoris de la vida quotidiana.* Barcelona: Icaria, 2002.
- **PICO, J; SERRA, I.** *La Escuela de Chicago de Sociología.* Madrid: Siglo XXI editores, 2010.
- **RIVAS, J. I; HERRERA, D.** *Voz y educación. La narrativa como enfoque de interpretación de la realidad.* Barcelona: Editorial Octaedro, 2009.
- **RUIZ OLABUÉNAGA, J. I.** *Metodología de la Investigación cualitativa.* Bilbao: Universidad de Deusto, 2009.
- **RUIZ-VARGAS, J. M.** *Claves de la Memoria Autobiográfica, en “Autobiografía en España: un balance”.*Madrid: Visor Libros, 2004.
- **SEDÓ, C.** *Treballant com a educadora o educador social.* Barcelona: Edicions Pleniluni. Col·lecció Animació sociocultural, 2001.
- **TAYLOR, S. J. ; BOGDAN, R.** *Introducción a los métodos cualitativos de investigación.* New York: Editorial Paidós, 1987.

- **TREVITHICK, P.** *Habilidades de Comunicación en Intervención Social*. Madrid: Ed. Narcea, 2006.

-**VILLAR, F; TRIADÓ, C.** *El estudio del ciclo vital a partir de historias de vida: una propuesta práctica*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2006.

- **Revistes i documents electrònics** -

- **ÁLVAREZ MORA, A.; OSORIO RODRÍGUEZ, A.** Introducción a la salud familiar [en línea] Costa Rica: Curso especial de posgrado en la gestión local de la salud. 2004. [Consulta: agost de 2011] Disponible a: <<http://www.cendeisss.sa.cr/modulos/modulo11.pdf>>

- **BRUNER, J. S. OLSON, D. R.** “Aprendizaje por experiencia directa y aprendizaje por experiencia mediatizada”. *Revista perspectivas*. UNESCO. 1973.

- **DAVID, D.** *Recuerdos, adaptación y contexto social en la vejez* [en línea]. San José, California. Any 2000. [Consulta: febrer de 2011]. Disponible a <<http://www.fun-humanismo-ciencia.es/felicidad/mayor/mayor4.htm>>

- **ESPOT, R. E.** *La autoridad del profesor: qué es la autoridad y cómo se adquiere*. Colección: Monografías escuela española. Madrid 2006.

- **GALINDO CÁCERES, L. J.** *Técnicas de Investigación en sociedad, cultura y comunicación*. México: Editorial Addison Wesley Longman, 1998.

- **GARNER ISAZA, L.** *Boletín electrónico Surá* [en línea]. Costa Rica, Universitat de Costa Rica, abril de 1999, núm. 33.[Consulta: maig de 2001] Disponible a:<<http://aprendeonlinea.udea.edu.co>>

- **HERNÁNDEZ MORENO, K. S.** *El Método Historia de Vida: alcance y potencialidades* [en línea]. Universidad de las Tunas, Cuba. 28 d'abril de 2009.[Consulta: juny de 2011]. Disponible a: <<http://www.gestiopolis.com/economia/metodo-de-investigacion-cualitativa.htm>>

- **HORNILLO, E; SARASOLA, J. L.** “El interés emergente por la narrativa como método en el ámbito socio-educativo. El caso de las Historias de vida”. *Portularia*, 2003, núm. 3.

- **MORENO TOLEDO, Á.** Reminiscencia e historia de vida: la atmósfera personal del anciano [en línea]. Málaga. Revista Psicologiacientifica.com. Volum 13, any 2011. [Consulta: abril de 2011]. Disponible a <<http://www.psicologiacientifica.com/bv/psicologia-395-1-reminiscencia-e-historia->

de-vida-la-atmosfera-personal-del-a.html>

- **PARRILLA, A.; GALLEGO, C.; MORIÑA, A.** El complicado tránsito a la vida activa de jóvenes en riesgo de exclusión: una perspectiva biográfica. *Revista de Educación*, 2010, nº 351.

- **PAULA CALDEIRO, G.** *Kant: Descripción de su enfoque gnoseológico* [en línea]. Buenos Aires: 30 de juliol de 2008. [Consulta març de 2011]

Disponible a : <<http://filosofia.idoneos.com/index.php/340119>>.

- **RUEDA, R.** “El mètode biogràfic. La tornada al subjecte i a la interacció com a centre del procés investigador”. *Revista Temps d'Educació*, 2004, nº28.

- **SANCHO, J. M. [et al.]**. *Una investigación narrativa entorno al aprendizaje de las masculinidades en la escuela*. *Revista Mexicana de Investigación Educativa*. RMIE vol.14 núm.43 México oct./dic. 2009.[Consulta: maig de 2011].

Disponible:<<http://www.comie.org.mx/v1/revista/portal.phpidm=es&sec=SC03&sub=SBB&critero=ART43008>>

- **SARABIA, B.** *Historias de vida*”. *Revista electrónica de Investigación y Sociología* [en línea]. 1985, nº 29.[Consulta març de 2011].

Disponible a : <http://www.uib.es/uom/programes/prog0809/sarabia_hist_vida.pdf>

- **SERRANO, J. P. [et al.]**. *Reminiscencia y Revisión de vida. Un modelo conceptual para la Investigación y la Practica*. La Mancha: Universidad de Castilla, 2006. [Consulta: març de 2011].

Disponible a : <<http://www.remichwork/MappingTheFutureOfReminiscence>>

- **SUÁREZ PAZOS, M.** *La reconstrucción de la memoria escolar a través de las autobiografías* [en línea].Girona: Ponencia presentada en el Seminari sobre memòria i fonts orals en història de l'educació, 7 d'octubre de 2005. [Consulta: gener de 2011]. Disponible a : <http://webs.uvigo.es/msuarez/WEB_Investigación_Artigo_4.pdf>

- **VILLAR, F.; TRIADÓ, C.** *El Estudio del ciclo vital a partir de historias de vida: una propuesta pràctica*. Universitat de Barcelona: Textos Docents, núm. 315, 2006.

7 Annex

7.1 Annex 1

DOCUMENT DE NEGOCIACIÓ

La investigació que es pretén dur a terme s'engloba dins del Programa de Doctorat d'educació inclusiva i atenció socioeducativa al llarg del cicle vital. Concretament, l'estudi es centra en l'experiència vital de l'educand i la seva funció educativa, dins del camp dels Serveis Socials. D'acord amb el nostre objecte d'estudi, l'entrevista suposa una reconstrucció vital dels fets viscuts per la persona participant, vinculant el passat amb el present. Així, la persona participant es converteix en el protagonista actiu de la investigació.

Aquest document pretén establir, de mutu acord, les condicions en que es durà a terme la investigació, els aspectes que afecten la persona participant amb l'investigador, les entrevistes i el seu desenvolupament. Això suposa un compromís entre l'investigador i la persona participant, que si no es manté per les dues bandes, pot dur a la suspensió d'aquest procés.

Acords:

1. L'objecte d'investigació és: "Atenció Primària: L'experiència vital de l'educand com a element educatiu". L'investigador es compromet a limitar la recollida d'informació que fa referència a l'objecte d'estudi o que ajuden a comprendre aquest mateix.
2. La persona participant accepta informar segons els principis de veracitat i profunditat, respectant la seva intimitat, la qual es garantida en tot moment. D'altra banda, l'investigador és la persona encarregada de dur a terme aquesta recollida d'informació, així com la seva transcripció i estructuració. L'investigador és el responsable de l'elaboració dels diferents textos i de la interpretació adequada d'acord l'objecte d'estudi.
3. Per a la recollida d'informació es té previst fer dues entrevistes com acord inicial, d'una durada d'entre 60 i 90 minuts cada una d'elles. Tot i així, aquest nombre

d'entrevistes pot variar, de mutu acord.

4. El resultat del procés d'indagació pretén ser el producte d'un treball compartit i cooperatiu entre la persona entrevistada i l'investigador.

5. L'investigador es compromet a garantir la confidencialitat i l'anonimat de la persona entrevistada, així com la informació que aporti, essent el resultat del procés d'indagació la font d'interpretació.

6. La informació proporcionada és propietat de la persona entrevistada, tot i que, cedeix aquesta per al seu estudi i investigació, incloent la seva possible publicació.

7. L'investigador es compromet a que la persona entrevistada estigui informada del desenvolupament de la investigació.

8. la persona entrevistada accepta l'ús d'una gravadora de veu per a la recollida d'informació.

9. Les dades referides a d'altres persones o institucions es mantindran en l'anonimat.

Per últim, aquest document vol agrair a la persona entrevistada la seva predisposició, dedicació i interès.

Signen les parts el document conforme l'acord es pot dur a terme.

Persona entrevistada

Dana

Investigador

Jordi Coll

Nota: Amb la finalitat de preservar la confidencialitat de la Dana, el document de negociació signat es troba en mans de l'investigador.

Tarragona, 4 d'octubre de 2011

7.2 Annex 2

Preguntes d'entrevista

Joventut

Com era la seva vida quan era jove?

Quins eren els seus somnis i aspiracions quan era jove?

Va realitzar en el passat algun tipus de servei comunitari: com ara el servei militar, voluntariat, etc.

Parella

Recorda el seu primer amor de la vida? Van ser parella?

Com va conèixer la parella actual?

Que és el que més li agrada d'ell?

Ha canviat la parella amb el pas del temps?

Quines són les coses que considera millor i pitjor de la vida en parella?

Fills

Té fills? Quants i com es va plantejar tenir-los?

Com van canviar els fills la seva vida?

Com ha intentat educar els seus fills? Quins valors i principis ha intentat que aprenguin?

Creu que ha tingut èxit en l'educació dels seus fills? Canviaria alguna cosa?

Té nets? Quin paper tenen en la seva vida?

Treball

Quan va començar a treballar? Quin va ser el seu primer treball? Quan el va començar?

Era el treball que volia en aquell moment? Expliqui una mica la seva trajectòria laboral.

Què ha après en els diferents treballs?

Si es troba a l'atur, troba a faltar el treball?

Immigració

Ha tingut vostè que emigrar, per què ho ha fet? Quins canvis han suposat en la seva vida?

Assenyali algunes de les millores que assolit amb relació al fet d'immigrar.

Creu que la seva vida ha anat a millor o a pitjor?

En el seu país d'origen, quines perspectives de futur tenia?

Religió

Es vostè religiós? Quin paper hi juga en la seva vida? Ha canviat aquest sentiment al llarg de la seva vida?

Present/Futur

En aquests moments, que és el més important de la seva vida?

En aquests moments, que és el que més li preocupa?

Com es descriuria vostè en aquest moments de la vida?

En quin sentit creu vostè que ha canviat des de que era jove?

Creu que la seva vida està completa actualment o li falta alguna cosa?

Hi ha alguna cosa que li agradaria fer o aconseguir en un futur pròxim?

Com et veus quan siguis més gran?

Li preocupa la mort?

Com li agradaria ser recordat?

Preguntes generals

Dels aconteixements històrics que has viscut, quin creus que ha sigut el que més ha afectat la seva vida i la de la seva família? I quin ha sigut el més important i per què?

Quina ha sigut la decisió més important que ha après en aquesta vida?

Quin ha sigut el moment més feliç de la seva vida? Per què?

Quin ha sigut el moment més trist de la seva vida?

Canviari alguna cosa de la seva vida? Què li hagués agradat que fós diferent?

Quin ha estat el major error que ha comés en la seva vida? En algun moment de la seva vida, creu que havia de fer alguna cosa que no ha fet?

D'entre les coses que ha aconseguït, quines creus que han estat les més importants?

De quina es sent més orgullós?

Que és el més important que ha après de la vida fins ara?

Afegeixi qualsevol cosa de la seva vida que creu que és important i que no ha sortit aquí.

7.3 Annex 3

ENTREVISTA 1

Transcripció entrevista realitzada em data 05/10/11.

Realització: Oficines del PIC (Pla Integral de Campclar) a les 10 h.

Participant: Dana

Entrevistador: Jordi Coll

E: Bueno, primero de todo te presentarás un poquito para saber quien eres, como te llamas, de donde vienes..., un poquito de presentación...

P: Bueno mi nombre es Dana, soy marroquina, vivo aquí, vivía en una ciudad que se llama Taza..., y bueno tengo 41 años, también casada con hijos, una familia aquí pequeña en España.

E: Cuantos hijos tienes?

P: Cuatro, dos niñas y dos niños, bueno niña niño adolescente porque tiene dieciséis años, de trece, no son niños, no?

E: Bueno ya son un poco mayores... (rialles)

 Cuando eras joven que aspiraciones tenías?

P: Bueno, tenía muchas cosas muchos sueños de hacerlo, trabajaba mucho en la escuela porque estaba una estudiante muy trabajadora de las mejores y... no sé que podría decir, tranquila, divertida...

E: Si...,

P: No tenía ninguna problemas de cualquiera tipo y tenía muchos sueños como por ejemplo de acabar los estudios...

E: Porque..., de estudios..., en Marruecos hasta que curso tienes más o menos cursado?

P: Hasta el Bachillerato pero quería hacer la universidad, quería..., mas estudios porque para mi mejor, pero cuando acaba el Bachillerato ya está, porque ha venido mi marido, el nombre de mi sueño ya está, se acabo todo (riu)

E: O sea, tienes cursado en Marruecos hasta el Bachillerato, no?

P: Si

E: A la vuelta aquí en España sigues estudiando, no...

P: Bueno haciendo cursos, estudiando en este tema no, pero haciendo cursos...

E: En el pasado, realizaste algún tipo de servicio comunitario: voluntariado, por ejemplo voluntaria de la cruz roja o de Cáritas, algún tipo de servicio social para la gente... Has hecho alguno?

P: No, no, ,, ah en mi país, no?

E: En tu país o aquí?

P:aquí si, aquí sí hacia cursos como.... mmmmm.... bueno profesora, hacia clases de catalán, a la gente, pero de voluntaria...

E: de voluntaria clases de catalán...

P: Si

E: A las señoras marroquis...

P: Si, al colegio de mis hijos de Campclar, también di clases de árabe a los niños, con la asociación de AFAC, que tiene un lugar por ahí, todo el año di clases por las tardes a los niños

E: muy bien..., a nivel de voluntariado...

P: si..

E: Cuando empezaste a trabajar y cual fue tu primer trabajo?

P: En Marruecos?

E: Si, en Marruecos

P: Monitora de los niños que tienen de tres años hasta siete años, le doy clases también.

E: Era el trabajo que querías en el aquel momento o que deseabas?

P: Si me gusta mucho pero aquí tenia que traer el título de Marruecos que estaba de monitora de los niños pero no tiene (.....) porque hay un hombre de voluntario que tiene un local debajo de su vivienda y va difícil encontrar para este título para seguir aquí...

E: Vale, seguir con este título aquí en Europa...

P: Si

E: Y te gustaría tenerlo esto?

P: Si...

E: Monitora de comedor...

P: Si... si que tengo el título de monitora de comedor. No he traído los títulos que tengo...

E: Nooo..., no era necesario (rialles)

Luego de este trabajo, tuviste alguno más, hiciste alguno más?

P: Si, uno importante que estuve mucho tiempo, si este de, estuve de vendedora en una panadería...

E: Y..., los trabajos que has ido haciendo..., de que te han servido? Que has aprendido con los trabajos?

P: mmm..., he aprendido como educar a mis hijos por ejemplo, porque en este tiempo no tenia, pero tenia idea también para hacerlo con el tiempo...

E: Muy bien,...

P: también he aprendido para casa... (rialles)

E: Si, si,,, de todos los trabajos se aprende.... (més rialles),... vale.... mmmm

Has tenido que emigrar de tu país de origen, has tenido que irte de Marruecos, digamos...

Porque?

P: Bueno, es que a mi (.....), estaba bien, casada, con el hombre de mi sueño, estábamos bien, económicamente,

E: El marido trabaja allá?

P: Uahh (expressió marroquina), si, teníamos una tienda de comer, estábamos bien, pero él tenia el sueño de emigrar y ver otro mundo, como está y todo... la idea mía no.

E: ajaaaa...

El hecho de haber marchado de Marruecos que ha significado en tu vida? Mejor, a peor...

P: En algunas mejor y algunas muchas no..., de vivir a Europa, bueno, he cogido muchas cosas sobretodo, bueno, el orden en todas las administraciones, hay orden hay todo no como en mi país que le falta eso y también que ayuda a la gente para que aprender aprender que tiene 40 años o 50 que no para de aprender, pero allí ya esta, ya has acabado los estudios del cole se acabo todo, ahora la mujer tiene que empezar a cuidar al marido, a los niños, de la casa y todo, pero aquí no...

E: Crees que aquí hay un poco más de oportunidades, digamos, no?

P: Si

E: Que allá en Marruecos no está...

P: Bueno, antes no, pero ahora si que empiezan, ahora dan unas oportunidades, sobretodo para las mujeres, porque están un poquito cerradas, ahora no.

E: Muy bien

P: pueden hacer cosas, pueden hacer estudios más..., lo peor de todo es que económicamente hay mas crisis, se quedan allí, cuando trabajamos, bueno, que tenemos una casita pequeña han guardado cada mes o cada año, si estábamos allí ahora tendremos una casita nuestra..., ahora trabajamos, sin contrato ni nada, muchos gastos y no tenemos nada...

E: Ya...

Aquí en Europa también, tanto en Marruecos como en Europa supongo que se nota...

Dime alguna de las mejoras del hecho de haber emigrado de Marruecos aquí...

P: El aprender, estudiar, esto me gusta mucho, me interesa mucho... si quieres aprender tu aprendes cuando quieras...

E: Aquí has podido hacerlo y vas haciendo cursillos...

P: Si

E: Muy bien..., supongamos, si tu te hubieses quedado allí en Marruecos y el marido en lugar de tener el sueño de venir aquí a España, pues el marido dice no, nos quedamos en Marruecos... Como crees que hubiese sido tu vida? Que crees que hubiese pasado? Que hubieses trabajado como monitora siempre, o como panadera siempre, o en la universidad, no sé, que crees tu que hubiese..., que hubieses tenido más niños o menos o tendrías una gran casa o una casa pequeña... Que crees tu?

P: Una casa pequeña es posible que no quiero una gran gran... bueno tengo un sitio utilizado ... no quiero mucho y no quiero nada... Creo que (hubiese tenido) más niños, porque mi marido quiere más, con esta cantidad de cuatro para mi esta bien..., él siempre tenia los niños en el ojo...

E: Quién tú o él?

P: Los dos, pero él, yo es que no tenia ni idea de venir aquí, trata de entenderme, no tenia ni idea de venir aquí, pero también tenia el ojo de venir aquí...

E: A visitar? A verla como es, no?

P: Eso, pero si, tenia trabajo, una casa y todo y teníamos que hacer un visado para venir a visitar y ver el gobierno de esta Europa...

E: Ajammm...

P: Y allá en Marruecos, si hubieses venido solo de visita aquí, allá que estarías haciendo tu ahora? Como estarías?

P: Si, si,sii... es que..., aquí para hacer cursos hacer una asociación tenía que tener una idea de como se hace aquí de una asociación para ayudar....

E: vale, recoger la idea...

P: para cerrarla y de todo, bueno que, cerrarla, aquí yo creo que, bueno, hacer una asociación que sea abierta, no sé...

E: Vale... y de trabajo que crees, que trabajarías allá? De que crees que estarías trabajando?

P: de monitora... bueno tenia el sueño de estar de periodista cuando era joven, pero que se cortó con los niños y era suficiente (rialles)

E: Muy bien..., pero el periodismo también es bonito...

P: sii... yaa...

E: Valeeee... en que crees que has cambiado des de que eras joven hasta ahora?

P: Bueno..., la edad! (rialles)

E: en la edad...

P: de dieciocho ahora tengo como cuarenta y uno, el pelo es blanco (rialles)

E: Si, si ,si,si y de carácter?

P: Si, si ha cambiado, de joven no pienso, bueno hacer las cosas sin pensarlo, pero ahora no.

E: Ahora las piensas, las meditas y las haces...

P: Tengo que pensar antes de hablar y antes de hacer cosas... sobretodo te cambia...

E: Este cambio lo has notado o no...

P: Ya... (equivalent a si)

E: Crees que tienes una vida completa actualmente o crees que te falta alguna cosa?

P: Falta mucho..., bueno que tengo una familia: madre, padre hijos, dos niños, dos niñas, esta perfecto en mí, tengo es este tema, vida completa...

E: A nivel familiar completo...

P: A nivel económico falta mucho... falta trabajar y ganar un poquito, poquito..., esta bien

E: Si..., y a nivel personal? A nivel tuyo propio?

P: Si....., bien, bien, vida completa....

E: Hay alguna cosa que te gustaría hacer o conseguir en un futuro próximo?

P: Bueno, yo quiero ayudar a la gente que necesita ayuda..., como te he dicho el año pasado di clases de árabe a los niños, ahora tengo idea de hacer de catalán y de español a las mayores, yo tenia que hablar con ellos y hablaba con ellos antes de ayer de este tema. No soy una persona de la asociación pero soy voluntaria. Quiero trabajo, hacer algo. El mínimo para ayudar a la gente. No siempre: no tengo, si!, a mi no me falta tampoco porque, yo no trabajo, yo no gano, bueno, hago algo fácil, dar gracias al señor, dar gracias a los niños, cree que esta algo quiero ayudar ...

E: Ayudar a la gente...

P: Si

E: Muy bien...

P: Bueno esta idea propio...

E: Como?

P: Esta idea propia...

E: Esta es tu idea..., si,si. Ayudar al prójimo, esta muy bien...

P: No solamente a los marroquis...

E: No,no al prójimo, a cualquier persona, a cualquier persona...

Vale, cuando seas más grande....., como te ves?

P: (Rialles)Mmmmmmm.... cuidar de mis nietos. Esta bien que tendré una (.....), ahora estoy tranquila con la familia, porque he perdido mi padre y estaba aquí, he perdido mi hermano y estaba aquí sin verlo, también ha pasado cuatro años aquí sin ver a mi madre, ahora esta enferma, está diabética, problema del corazón, cada vez..., bueno que..., el teléfono..., tengo miedo de responder y me dicen..., mira..., tu madre ya no está... este el miedo que tengo...

E: El miedo que tienes, si..., que es una señora mayor tu madre, si?

P: Si,

E: Que te queda la madre y algún hermano allá?

P: Mi madre, mi hermano pequeño,...., bueno, no cuida mucho a la madre...

E: Y que está sola la mama?

P: Casi..., mi hermano que viene un poquito al lado que viene cuando tiene tiempo que viene a verla...

E: Cuantos hermano sois?

P: Doce (Rialles), pero cada uno vive en su ciudad lejos, cada uno vive... bueno...,

E: No hay nadie cerca de la madre digamos....

P: La diferente, que también tiene hijos, tiene nietos...

E: Y tu que número eres de hermano?

P: La siete...

E: La séptima...

P: La séptima...

E: Más o menos en la mitad

P: Ouahh (Equivalent a si)

E: Te preocupa caer enferma, hace referencia a cuando uno se ve mayor y si te preocupa la muerte? Como uno ve la muerte, si es capaz de afrontarlo...

P: Si no habrá nadie para cuidarme,..., si..., o también para no quiere molestar a la gente si está enferma, bueno tendrán que ir a cuidarme, a sufrir conmigo..., a lo mejor muera antes, si estoy bien de salud y viene la muerte no me preocupa., ha venido a venido y ya está, pero enferma... y molestar a la gente..., que estoy enferma siempre, que no quiero moverme y la gente tiene que ayudarme...

E: Que haya una persona..., que este allí contigo que tenga que ayudarte continuamente...

P: No me preocupa la enfermedad que tendré yo, me preocupa la gente que tendrá que cuidar de mi, eso.

E: Si, si, si...

Eres religiosa?

P: Si. Se ve con el pañuelo que pongo, no?

E: Que papel juega la religión en tu vida?

P: Un papel interesante porque..., como..., bueno..., cuando era joven no tenia que llevar el pañuelo..., pelo suelto..., ropa también..., bueno, joven joven, ahora que pienso mucho Adiós, a la oración, a todo esto, bueno es que he cambiado mucho y esto también...

E: Eres muy creyente. Y practicante también, no?

P: Si. No todo todo pero si.

E: Pero bastante?

P: Si

E: A que edad te pones el pañuelo o hay una norma para esto

P: No, no. Norma de Dios si que hay para todas las musulmanas...

E: Pero a partir de que edad?

P: No, yo hace tres años que lo tiene. Cuando murió mi padre, mi hermano y fui a Marruecos y hacen muco..., bueno cuando muere alguien...

E: Una ceremonia?

P: Este ceremonia me choca el corazón y en este momento yo pongo el pañuelo. Tres años que llevo.

E: Ajamm....

E: Respecto a la religión, des de pequeña hasta ahora, este sentimiento ha ido creciendo ha ido bajando...

P: Ha ido creciendo...

E: Rezas cada día?

P: Siiii, no cada día, cinco veces al dia...

E: Cinco veces al día? Y tu lo haces?

P: Si lo hago...

E: Muy bien...

P: A veces más de cinco veces para pedir el perdón de Dios, antes de hacer las cosas tienes que pensar si está mal...

E: Ya, ya... Los niños también rezan?

P: Si los grandes, los pequeños no...

E: Y tu marido también debe rezar?

P: Si

E: Cuantos y como te planteaste tenerlos, o vinieron así... o vamos a tener uno, vamos a tener dos...

P: No, yo tenia no, pero mi marido si. Cuando, después de casarme, paso cuatro meses o así, mi marido me dijo Dana vamos a tener un hijo. Pero hijo mio vamos a vivir, dejalos un

poquito más, - no para ver si podemos tener hijos-. Él tiene una familia grande casi doze hermanos, yo también, como podemos hacer sin tener hijos..., y cuando vino el primero..., hay!, mi sentimiento..., ha cambiado todo...

E: El primero fue un niño?

P: Si, en este momento me hace sentir bien, pero no así de golpe, bueno, un tiempo mas allá entre el primero..., el segundo...,

E: Cuanto se llevan el primero al segundo de diferencia?

P: cuatro años

E: Y del segundo al tercero?

P: cuatro años

E: Y del tercero al cuarto?

P: siete años...

E: Siete años....?

P: Si, este ha venido sin pensar... yo esta así y venia. Yo he dicho que tres ya...

E: Safi (Suficient)

P: Si..., pero ha venido el cuarto..., sin querer..., pero bueno si.

E: Muy bien...

Como cambiaron los hijos tu vida?

P: Me ha cambiado totalmente..., como te he dicho ahora..., me da felicidad., esto de ser madre es una cosa muy especial, me da alegría...

E: Como has intentado educar a tus hijos?

P: Educarlos en una educación buena, que respetan a la gente mayor por ejemplo, a los pequeños también..., y cuando van a la calle ..., que hacen cosas buenas..., que digan este muy educado, no como estos que saltan, insultan, que hacen muchas más...

E: Que no respetan?

P: Si, que no respetan, sobretodo a estudiar, para tener un futuro bueno, los estudios son lo que mas importante...

E: Crees que has tenido éxito en la educación de tus hijos? Lo has hecho bien en la educación de tus hijos?

P: Hasta ahora... si, muy bien. Cada uno tiene su responsabilidad, cada uno tiene..., aun teniendo los estudios..., cada uno..., nadie me a venido a picar a mi puerta...

E: Para quejarse?

P: Siii.... que han hecho esto malo, esto malo, ahora estamos bien...

E: Cambiarías alguna cosa de alguno de ellos?

P: Buenos, esto de que adolescentes, que si. El comportamiento, el pensar, como piensan..., no como antes...

E: La manera de pensar quizás, no?

P: Si.

E: Y por último, tienes nietos?

P: Por favor Jordi! (Rialles)

E: No, yo ya lo sé que no, pero ellos no lo saben...

P: No el mayor no, el mayor tiene diecisiete años, todavía no,

E: Ya tiene novia o no?

P: Noooooo

E: Oohhhhhh

P: Pero no pasa nada para tenerla...

E: Que va a l'IES de Campclaro?

P: Este año se ha cambiado porque hace de ciclos, primero de informática.

E: Ah, vale..., esta haciendo un módulo?

P: Si, bueno estudiaba al Institut de Torreforta, ahora ha cambiado en Campclar...

E: Muy bien... Como le va bien..., de momento...

P: Bueno...

E: Un poco complicado informática?

P: No, le gusta mucho a él, yo que quería que hiciera bachillerato pero bueno, yo no quiero...

E: Ya , ya, no quieres forzar más...

P: He ido al instituto, he hablado con los profesores para mirar como está..., como sigue en la clase, si viene, si le falta algo le doy el número de teléfono, para que me llame por cualquier problema...

E: Solo te va este al Instituto?

P: También su hermana a segundo...

E: Y que tal le va?

P: Bien, como yo...

E: Es más buena estudiante que el niño, que los niños nos cuesta un poco más, no?

Bueno yo lo dejaría hasta aquí hoy....

P: si....

E: S'apaga la gravadora i continuem conversant una bona estona.

ENTREVISTA 2

Durada: 35 min.

Lloc: Serveis socials de camplar, PIC.

E: Buenos días Dana.

P: Hola,

E: Yo empezaría primero de todo comentando comentando un poquito la foto, el porqué has traído esta foto y que significa esta foto para ti. Es una foto tamaño carnet, un poco más grande...

P: si..., es carnet..... Tengo otra en casa más grande...

E: Esta para ti es significativa, esta para ti es importante... Y porque has traído esta foto?

P: Lo más importante es una cosa que tiene un valor, un valor, un valor es mi madre..., una mujer muy fuerte, le ha costado muchísimos problemas como una montaña para afrontar la vida, para enfrentarse a la vida. Tenia 12 niños, su marido estaba en Francia..., ella sola a Marruecos tiene que hacerlos crecer..., si todos, sobretodo que....

E: La admiras por lo fuerte que es ta persona, no?

P: Lo fuerte en el amor que siento hacia ella.

E: y..., y..., dentro del núcleo familiar tuyo, es quizás la persona a la que más quieres, la que más has querido?

P: Si..., si..., mi padre también pero ella mas..., si...

E: Siempre hay algún predilecto, no?

P: El padre, bueno, ha pasado toda su vida en Francia, no tenemos mucho relación de padre hijos muy cerca, me entiendes?, bueno, la relación de padre que vienes a verte hoy o las vacaciones..., mi madre siempre estaba cerca..., bueno, sobretodo mi padre ha pasado dos años cáncer, en un hospital operado, dos años porque antes no como

ahora,...

E: Ya, ya, ya ..., antes lista de espera....

P: Si, ..., ella económicamente y de todo..., siempre mucho para nosotros, también para ayudarnos a estudiar,...., en su lugar no puede dejarnos estudiar porque no tiene, para comprar libros, cosas del colegio...

E: Vale dinero!

P: Ya..., ella ha echo muchas cosas para nosotros, sobretodo una cosa buena, siempre me digo gracias a ella...

E: tiene unos valores importantes la señora...

P: Si

E: Esta viva la mama? Es la señora que comentábamos el otro día en la entrevista

P: Si

E: ... que tiene diabetes

P: diabetes..., si, ... y esto del corazón...

E: Palpitaciones?

P: Tiene problemas de cardiobascular...

E: Y cuantos años tiene ella...

P: Le he preguntado ayer a ella... sesenta y algo...

E: y esta sola la mujer allá...

P: ya...

E: bueno, tu estas orgullosa de que sea tu madre!

P: Si, mucho.

E: Tu eres su hija favorita?

P: Todos, pero yo que vivía unos años más lejos de ella...

E: ah! Lejos?...

P: que tiene esto si..., favorita...

E: Favorita?

P: Creo que sí.

E: Muy bien.

P: siempre habla de mi, somos hermanos todos pero yo favorita (rialles)

E: Y físicamente te pareces mucho...

P: Los ojos...

E: Si, si, si... (rialles). Bueno, cuantos años llevas en España?

P: Seis años, este..., que día somos, el día, diez...

E: Hoy es diez, si

P: Ohhhhh, hay hace diez años exacto...

E: Hoy hace seis años exactamente?

P: El día diez el día que vine aquí, en España.

E: Y..., en que lugar de España llegaste?

P: Vine aquí.

E: Y porque..., Campclar y no Lleida, Barcelona, Tarragona ciudad...

P: Porque teníamos el piso de hipoteca que hemos comprado..., y no podemos dejarlo aquí para cambiar el sitio...,

E: Vale..., vino primero tu marido y luego vinisteis vosotros... y tu marido se ubicó aquí primero...

P: Si..., primera vez vino a Francia, a venido a preparar los papeles, pero que no tenia derecho para arreglarlo o hacer cosas de ellos y después ha venido aquí...

E: Ha venido a Campclar...

P: No, Atmella de Mar, estaba allí, en una apartamento, creo...

E: Y cuando está aquí ubicado, entonces es cuando trae la familia....

P: Eso, con la re-agrupación familiar...

E: al inicio de venir tu aquí en España, que deberías hablar poco español, no? Mmm....., o ya hablabas español?

P: No, tenia un librito en Marruecos de traducción española, e intentaba de aprender un poquito de este libro, pero no hablaba casi nada, solamente cosas de hola, buenos días..., pero ya está..., aquí empiezo aprender en Càritas de Campclar, y muchas gracias a la directora de Càritas, Teresa, a las profesoras, las hermanas, (...), que me ayudaban mucho para aprender...

E: Empezaste hacer un curso en Càritas... y poco a poco fuiste...

P: Ya..., cada vez más...

E: Y como fueron los inicios aquí..., porque tu estas aquí, sola, sin tu gente pero con la familia, no?

P: Cuando vine aquí, todos preguntaban como estaba, pero yo digo, creo que a la primera persona, la noche que yo he pasado aquí..., y siento como si estoy en mi país..., no tenia el sentimiento de cambio aquí, no, no, no tenia...

E: No sentías haber marchado, no?

P: no, no..., la razón con la gente..., bueno, de mi país y el otro ayudar al barrio, ya esta, con otras personas, vecinos o..., bueno, estoy bien.

E: Muy bien

P: No tengo la imagen de que he venido, he cerrado la puerta, no, no, no... (rialles)

E: En estos momentos, en estos momentos que es lo más importante de tu vida?

P: Creo que son mis hijos, en este momento, antes o después, creo que son mis hijos lo mas importante...

E: Y que es lo que más te preocupa en estos momentos?

P: también..., también los niños... (Riu). Pienso en los estudios, pienso en preocupaciones también, sobretodo que tengo un niño adolescente, un chaval casi, casi..., este es el que me preocupa más...

E: Porque te preocupa..., porque ves que está haciéndose mayor...

P: No, tengo miedo de influencia de otros chicos...

E: Ahhh....

P: Esto que tengo ahora, estoy vigilando..., esto es lo que tengo el miedo y la preocupación más...

E: Sale ya por las noches él?

P: No..., a las nueve y media máximo está en casa...

E: Te preocupa que vaya con otros chicos y lo lleven por mal camino...

P: Cuando sale de casa siempre piensa en él..., e no me siento bien hasta que estaba allí..., bueno, si esta contigo y estoy aquí en casa, estoy bien, pero si sale, tengo miedo...

E: Eres una persona sufridora...

P: como?

E: Eres una persona sufridora...

P: Sufridora y cariñosa, si quieres.

E: Sí? Pero sufridora en el sentido de..., de preocuparte, no?

P: Si, si, sufriría...

E: Vale,..., como te describes tu en estos momentos de la vida?

P: Si, me veo bien, ahora te explico porque, cuando estaba en esta ciudad, como te he dicho con el soporte de la familia, me paso muchísimos problemas, yo era una mujer callada, lo que me pasa me lo dejo al corazón, y cuando vine aquí no sé cambió pero es que ya está, estoy bien allá, ahora no, cuando me pasa algo, lo pongo sobre la mesa,, así lo decimos, no?

E: Si,si,si...

P: (Rialles) No me guardo siempre al corazón, ahora tengo otro carácter, más abierta...

E: Más que puedes explicar y confiar con tu familia y la gente de alrededor, no?

P: Si

E: Es que si uno se lo calla todo, se va cargando la mochila y al final esta peta...

P: Si, una explosión..., ahora ya mejor....

E: Con los de la familia o con todos en general?

P: Con todos..., ahora cuando veo alguien que me diera un problema, que hablaba mal de mi a mi espalda, me voy hablar con él, porque has dicho esto, porque piensas así, o porque..., hablo, hablo, no como antes...

E: Si,si..., muy bien.... Como conoció la pareja actual, es decir, su marido?

P: Ay madre mía!, como lo conozco.... yo era una amiga de su sobrina, él era soldador, y tenia la boda de mi hermana y ha venido aquí, y sin invitarlo...

E: Y sin invitarlo vino a la boda de tu hermana?

P: Si, nosotros en nuestro país, cuando hay una boda en una casa, en la terraza..., si se acerca a la puerta y la la puerta esta abierta, podemos entrar....

E: Muy bien...

P: Y ha venido sin invitar...

E: Ha venido sin estar invitado...

P: Si, si, si y cuando me vió quería bailar conmigo..., madre mía! Quien este chico si yo no conozco? Porque ha venido aquí? Cogirme la mano para bailar con él... (Rialles)...., y también estaba muy tímida, con los padres, el padre, la madre, la familia, los hermanos....

E: Allí era la primera vez que lo vistes...

P: Esta noche, si.

E: Y..., cuantos años tu tenias allí?

P: 22, 23, estaba en el segundo de bachillerato...

E: Y él?

P: Bueno, tres años más..., veinticinco...

E: Y allí la cosa ya tira para adelante, no?

P: Si, me quedo con él un año y después ha venido para pedir mi mano...

E: Pedir la mano a ti o a tus padres?

P: No,, a los padres,,ya estamos de acuerdo yo y él, y los padres de él... , que no entre a casa solo..., así que quiero casarme con su hija...

E: Ahhh, tiene que venir con sus padres...

P: Siii, con la familia que tiene entera....

E: Vale, vale... fue él el primer amor de tu vida?

P: Si

E: Muy bien...

E: Que es lo que más te gusta de tu marido?

P: Yo casi no veo nada de él, pero el choque del primer amor, el flechazo del primer amor siempre esta como era, no sabia de como era...

E: Lo primero ya fue un flechazo...

P: Si, si

E: Y una característica suya de él, como lo definirías, que es lo mas importante de él?

P: Ya..., mmm..., muy responsable, des de joven, jovencito..., es muy responsable...

E: Con el paso del tiempo, el marido es el mismo o ha cambiado?

P: No, ha cambiado...

E: Ha cambiado....

P: Si,

E: Tu también has cambiado? Todos cambiamos, no?

P: Ya,ya,ya,... ahora cuando pienso un poquito en el pasado, hay!, que años, todo diferente... Si, cambiamos, cambiamos mucho....

E: Cuales son las cosas que consideras mejor de vivir en pareja y cuales peor?

P: Lo mejor, como decimos, es que tenemos una familia, otra familia..., bueno con hijas...., padre, madre, pero ahora que soy madre....

E: Si

P: Que hay otra familia..., no es la mismas como vivías antes, ahora no, ha cambiado la cosa, con tu marido, tus hijos...

E: Marido, hijos...

P: Cuando di a luz por primera vez, bueno, me siento diferente....,

E: Formas una nueva familia, para ti esto es lo mejor...

P: Si, esto...

E: Y lo peor?

P: Lo peor..., no creo que haya nada peor...

E: Tu lo ves bien todo...

P: si...

E: Eres una persona optimista....

P: Si, esto... (rialles)

E: Vale..., mmmm... ahora de trabajo... Si te encuentras en el paro, encuentras a faltar un trabajo?

P: Si,,, trabajo no espero en casa, trabajo tengo que buscarlo...

E: muy bien...

P: a mi quedarme en casa no, si trabajo me siento mejor...

E: Cuando en este mundo no estemos, como te gustaría que la gente te recordara?

P: Como una buena persona, que hace cosa para otro, bueno recordar como una mujer buena....,

E: De los hechos que han ocurrido en todo tu vida..., cual crees que más afectado a tu vida y la de tu familia?

P: Como afectado?

E: Que haya hecho hincapié en tu vida?

P: El venir a España, por ejemplo....,

E: Cual ha sido la decisión que has tomado más importante en esta vida?

P: Esta es la que confundo yo... la decisión...

E: Sabes que es? Una decisión es decidir una cosa, otra cosa es hacerla o no hacerla..., la decisión que yo tomo más importante..., son preguntas un poco difíciles, no?

P: Nooo, difíciles no, pero yo tengo que ir pensando la..., no sé si la arribada aquí o la decisión de casarme con el marido este..., ooo ... (Rialles)

E: Ya, ya, ya...

P: Bueno, creo que el casamiento, el casarme con el marido..., si,si...

E: Que año fue?

P: Creo 2003..., mmmmm....., en el 93...

E: Cual ha sido el momento más feliz de tu vida? Porque?

P: Cuando tenia a luz el primer hijo..., es que..., como te he dicho era muy joven y no tenia pensamiento de nada..., pero en el momento de dar luz al niño..., este dolor que tenia, muchísimo dolor, cuando salí del cuerpo, he tenido un sentimiento de felicidad

E: Cual ha sido el momento más triste de tu vida?

P: La muerte..., la mort de mi padre... porque estaba separada de él, no lo he visto, no estaba con él, hasta que me llaman por teléfono y me dicen tu padre ya no esta

E: Cuantos años hace de esto?

P: En el 2005...

E: Cambiarías alguna cosa de tu vida o como te gustaría que fuese?

P: Si, del carácter, si, de yo misma...

E: Como lo cambiarías tu carácter, que crees que falla de tu carácter.....

P: mmmm....., tomar decisiones...

E: Que seas una persona más decidida....

P: Si....., cuando tengo algo, este, y tengo dudas, venga..., pienso mucho para tomar decisión y siempre miro de pensarlo..., y tengo miedo de que no sea la buena..., esto que me gustaría...

E: Cual ha sido el mayor error que has cometido en tu vida?

P: Nunca.

E: En algún momento de tu vida, crees que tenias que hacer alguna cosa y no la hiciste?

P: Si,si..., me quedaba mal, me paraba de los estudios, que....,

E: No continuar los estudios...

P: esto..., exacto.

E: De todo lo que has conseguido en la vida, cual crees que ha sido la más importante?

P: La educación que doy a mis hijos...

E: Muy bien... Y lo mas importante que has aprendido de la vida hasta ahora?

P: La paciencia, el amar..., mmmm....., bueno, el hacer cosas buenas, no pienso en cosas

malas, no, siempre pensar en cosas buenas...

E: Vale, pues ya esta..., quieres añadir alguna cosa....?

P: No, (Rialles)

Comentem com ha anat l'entrevista i parlem sobre les preguntes i estructura de l'entrevista. La Participant diu que aquesta li ha agradat, que no hi hagut cap pregunta que no s'esperes o la fes sentir-se incòmoda. Li explico que farem una tercera entrevista d'aprofundiment, trient aquells temes més importants i posant-los sobre la taula per parlar-ne.

ENTREVISTA FINAL (3)

Durada: 35 min

Lloc: Serveis Socials de Campclar

E: Nos dijiste, que fue el marido el que tenia el sueño de emigrar a Europa. Si él no hubiese tenido ese sueño, tu sola, hubieses venido a Europa?

P: Bueno, es que, yo también tenia ese sueño, te lo dije antes, de verdad que no tenia ganas de venir. Cuando estaba casada ya se cortó el sueño, porque el marido era soldador y el soldador no podrá nunca ir a Europa, aquí, se corta este sueño

E: Pero primero tubo que venir tu marido aquí y luego trajo a la familia..., pero supongamos que es al revés, hubieses venido o no hubieses venido?

P: Si, si..., te entiendo, es que..., (sona el seu telèfon)

Perdona..., mi hija... (La participant penja el telèfon)

Bueno, ha pasado una cosa así, porque mi marido tiene un hermano a Francia, soltero, tiene todo arreglado, él a dicho a la familia, deja que tu hermano se casa con su novia, él ira a Francia, arreglará todos los papeles y viene a buscarte para irte a Europa..., me entiendes?

E: Vale,vale...

P: Pero no quiere...me entiendes?

E: Vale, vale..., quien estaba en Francia el hombre o la mujer?

P: El hombre, su hermano...

E: Y va a buscar la mujer a Marruecos y se casan aquí....

P: Conmigo...

E: Ah, contigo:

P: La familia le dijo, deja que tu hermano se case con tu novia y después viene ella a buscarte y se casa contigo

E: Si,si,si....,

P: Me entiendes?..., pero no le gusta, no quiere... es que él quiere yo para él solo, no para ni hermano, no casament falso o verdadero, no le gusta..., no sé si me entiendes?

E: Sí..., un poco, un poco (Rialles). Pero quizás sola, tu a España, Cataluña, no hubieses venido sola...

P: No, no...

E: Crees que en Europa son más fáciles cumplir tus sueños, tus objetivos?

P: Es el mismo, si sueñas con tener una casa con este, con este..., es el mismo..., si tenemos un trabajo y ganamos dinero....

E: Si....

P: ya tenemos realizado el sueño, aquí igual...

E: En Marruecos también se puede realizar?

P: Si, si

E: vale, vale...

E: Referente a los estudios, hablaste con nostalgia de los estudios y del hecho de haberlos dejado porque te casaste. Si pudieras estudiar de nuevo, ir a la universidad, que estudiarías ahora?

P: Mmmm...., periodista... ahora digo a mi hija, por favor, sigue este carretera para estar...

E: Muy bien...

P: Por ejemplo, para venir hacer una entrevista contigo... (Rialles)

E: Te consideras autodidacta? Una persona que aprende por sí sola....

P: Si, con libros o con Internet..., ahora también..., siiiii....

E: En las entrevistas, he podido observar que tienes una red social rica: Cáritas, servicios sociales, cruz roja, hacer de voluntaria.... Establecer esta red social, que crees que te

aportado?

P: Solamente para que vean buena persona... hay mucha gente aquí que tiene mala vista sobre la gente marroquí sobretodo, yo quiero enseñarlos que los marroquíes también son buena gente, con inteligencia, con muchas cosas buenas que tienen..., no solamente que ha pasado algo con una marroquina o marroquí, que son bueno o malo, son todos malos. Yo quiero dar una buena vista sobre nosotros...

E: Una buena impresión

P: una buena impresión...

E: Crees que sin esta red, hubieses avanzado igual, te hubieses integrado en la sociedad española igualmente?

P: Me han echado una mano mucho, sobretodo es todo de Cáritas que he aprendido la primera vez el castellano, dar muchas gracias a ellos, como directora, como profesora, me han echado la mano muchísimo. Me acuerdo que el primer día que yo me fui para Càritas, en castellano, estaban las clases muy llenas, en octubre ya esta, a tope, y suplico a la directora y me ha dicho...., mira están todas llenas, las sillas llenas..., pero le suplico por favor, digo mira, déjame de pie al final de la pared, solamente escuchar y si puedo escribir, dejame. Esto le ha gusta muchísimo y me ha dejado entrar. De verdad, gracias a ella.

E: Sobre Trabajo ahora.

Para que te encuentras capacitada hacer?

P: Bueno, el trabajo del sueño ahora no podría realizarlo, se acabó...,

E: Porque no puedes realizarlo ahora?

P: Por los estudios, los niños... ya no puedo seguir más con estos estudios...

E: Vale, vale. Si tuvieses los estudios, que estudiarías?

P: Esto que quiero, periodista.

E: Vale..., pero realmente...

P: Ahora que empiezo esta trabajo, estos días mismas, me siento muy diferente, como una persona activa, ya, siempre he estado activa, pero ahora siento que me da, un sentimiento más fuerte que antes..., ahora me siento valorada que antes, salgo como una trabajadora, llego a casa como trabajadora,

E: El hecho de trabajar te activa, te da una rutina diaria que hacer...

P: La hora la hora, la comida la comida, bueno...

E: Hasta hace poco no trabajabas. Imagina que consigues un buen trabajo y ganas bastante dinero, te cambiarías de barrio, teniendo en cuenta como es este barrio?

P: de barrio?

E: Si!

P: Nooo, no, el barrio de Campoclaro no, bueno, cualquier día estoy aquí o Torreforta u otro sitio, si gano dinero, por dinero no voy a gastarlo así para comprar una casa grande..., no cambiaría de esta zona, nooo....

E: Vale.

P: Lo guardo para comprar una casita a Marruecos (Riu). La verdad....

E: Vale, vale..., cada uno con su dinero hace lo quiere...

P: hace lo que quiere (Segueix rient)

E: Vale, en Familia. He visto que tu marido y tus hijos son tu vida, tu principal preocupación y felicidad. Los niños se hacen grandes..., como crees que afectaría a ti la emigración de alguno de tus hijos?

P: Haber..., que estaré de acuerdo que él tiene que ir a trabajar fuera con una familia en Francia...

E: No,no,,, él no conoce a nadie...

P: No me gustaría, me dolería el corazón....,

E: Se lo dejarías hacer o no?

P: No, no puedo.

7.4 Annex 4

CATEGORITZACIÓ:

S'han establert 10 categories, amb la finalitat d'agrupar per temes les respostes que la participant ens ha donat. Aquestes categories, que tot seguit detallo són:

A. Estudis i Escola, **B.** Xarxa social, **C.** Parella, Matrimoni i Fills, **D.** Treball, **E.** Immigració, **F.** Economia, **G.** Família, **H.** Vida, Malaltia i Mort, **I.** Religió, **J.** Identitat i aspectes personals.

A. Estudis i Escola:

1. ..., tenía muchas cosas muchos sueños de hacerlo, trabajaba mucho en la escuela porque estaba una estudiante muy trabajadora de las mejores y ...

2. ... tenia muchos sueños como por ejemplo de acabar los estudios...

3. ... más estudios porque para mi mejor, pero cuando acabo el Bachillerato ya está, porque ha venido mi marido....

4. El aprender, estudiar, esto me gusta mucho.

35. tenía un librito en Marruecos de traducción española, e intentaba de aprender un poquito de este libro... aquí empiezo aprender en Cáritas de Campclar

46. la noche que yo he pasado aquí..., y siento como si estoy en mi país..., no tenia el sentimiento de cambio aquí, no, no, no tenia...

59 Mmmm..., periodista..., ahora digo a mi hija, por favor, sigue esta carretera para estar...

60 E: Te consideras autodidacta? P: Si, con libros o con Internet....

61Me acuerdo que el primer día que yo me fui para Cáritas, en castellano, estaban las clases muy llenas, en octubre ya está, a tope, y suplico a la directora y me ha dicho..., mira, están todas llenas, las sillas llenas..., pero le suplico por favor, digo mira, dejame de pie al final de la pared, solamente escuchar y si puedo escribir, dejame. Esto le ha gusta muchísimo y me ha dejado entrar.

B. Xarxa social:

5...., de voluntaria clases de catalán...

6. Si, al colegio de mis hijos de Campclar, también di clases de árabe a los niños, con la asociación de AFAC...

65 Me han echado una mano mucho, sobretodo es todo de Cáritas que he aprendido la primera vez el castellano, dar muchas gracias a ellos

C. Parella, Matrimoni i fills:

7... más estudios porque para mi mejor, pero cuando acabo el Bachillerato ya está, porque ha venido mi marido, el hombre de mi sueño ya esta, se acabo todo

8...Él tiene una familia grande, casi doce hermanos, yo también, como podemos hacer sin tener hijos?..., y cuando vino el primero..., hay!, mi sentimiento...., ha cambiado todo...

9. (Referent a l'últim fill). Sí, este ha venido sin pensar... yo esta así y venía. Yo he dicho que tres ya..., pero ha venido el cuarto...., sin querer...., pero bueno si.

10. Como has intentado educar a tus hijos?, sobretodo a estudiar, para tener un futuro bueno...

Cambiarías alguna cosa de ellos? Bueno, estos de que adolescentes, que si. El comportamiento, el pensar, como piensan..., no como antes....

11. yo que quería que hiciera el Bachillerato pero bueno, yo no quiero... (referent al primer fill)

(Referent a la primera filla) Y que tal le va? Bien, como yo. (refereix ser bona estudiant).

36. (en referència a l'home) primera vez vino a Francia, ha venido a preparar los papeles, pero que no tenia derecho para arreglarlo o hacer cosas de ellos y después ha venido aquí..Y cuando está aquí ubicado, entonces es cuando trae la familia.... Eso, con la re-agrupación familiar...

37. Como conoció la pareja actual, es decir, su marido? Ay madre mía!, como lo conozco.... yo era una amiga de su sobrina, él era soldador, y tenia la boda de mi hermana y ha venido aquí, y sin invitarlo...Si, si, si y cuando me vio quería bailar conmigo..., madre mía! Quien este chico si yo no conozco? Porque ha venido aquí? Cogirme la mano para bailar con él..., y también estaba muy tímida, con los padres, el padre, la madre, la familia, los hermanos....

Si, me quedo con él un año y después ha venido para pedir mi mano...

58... él ha dicho a la familia, deja que tu hermano se casa con tu novia, él irá a Francia, arreglará todos los papeles y viene a buscarte para irte a Europa....

D. Treball:

12... aquí sí, aquí sí hacía cursos como...mmmmm....bueno profesora, hacía clases de catalán a la gente, pero de voluntaria....

13. Cual fue tu primer trabajo? Monitora de los niños que tienen ...

14. Y los trabajos que has ido haciendo ... de qué te han servido? ... he aprendido como educar mis hijos, por ejemplo, porque en este tiempo no tenia, pero tenia idea también de hacerlo con el tiempo... también he aprendido para casa

15...(del treball) también he aprendido para casa... (Va treballar de fornera i a dia d'avui, encara fa el pa que mengem a casa seva).

16...falta trabajar y ganar un poquito, poquito...

17. como te he dicho, el año pasado dí clases de árabe a los niños, ahora tengo idea de hacer de catalán y de español a las mayores

49. Si,, trabajo no espero en casa, trabajo tengo que buscarlo..., a mi quedarme en casa no, si trabajo me siento mejor...

66 Ahora que empiezo esta trabajo... (...), ahora me siento valorada que antes, salgo como una trabajadora, llego a casa como trabajadora

E. Immigració

18 ..., él (el marit) tenia el sueño de emigrar y ver otro mundo, como está y todo...

19 de vivir a Europa, he cogido muchas cosas sobretodo, bueno, el orden en todos los administraciones, hay orden hay todo no como en mi país que le falta eso y también que ayuda a la gente para aprender, aprender que tiene 40 años o 50 que no para de aprender, pero allí ya esta, ya has acabado los estudios del cole se acabó todo...

20... (si s'hagués quedat al Marroc). Creo que hubiese tenido más niños, porque mi marido quiere más...

56....el marido era soldador y soldador no podrá nunca ir a Europa, aquí se corta este sueño...

57 E: Pero quizás sola, tu a España, a Catalunya, no hubieses venido sola.... P: No, no...

69... *No me gustaría, me dolería el corazón... (al fet que un fill hagi d'emigrar tot sol)*

F. Economía:

21... *lo peor de todo es que económicamente hay más crisis, se quedan allí, cuando trabajamos, bueno, que tenemos una casita pequeña han guardado cada mes o cada año, si estábamos allí ahora tendríamos una casita nuestra..., ahora trabajamos, sin contrato ni nada, muchos gastos y no tenemos nada...*

22. *A nivel económico falta mucho...*

67...*por dinero no voy a gastarlo así para comprar una casa grande...*

68... *Lo guardo para comprar una casita en Marruecos (els diners).*

G. Familia:

26. *Cuando seas más grande..., como te ves? Mmmm..., cuidar de mis nietos..., ahora estoy tranquila con la familia, porque he perdido mi padre y estaba aquí, he perdido mi hermano y estaba aquí sin verlo, también ha pasado cuatro años aquí sin ver a mi madre, ahora está enferma, está diabética, problema del corazón, cada vez..., bueno que ..., el teléfono..., tengo miedo de responder y me dicen..., mira..., tu madre ya no está... este es el miedo que tengo...*

27. *Cuantos hermanos sois? Doce*

35. *Lo más importante es una cosa que tiene un valor, un valor, un valor es mi madre...,le ha costado muchísimos problemas como una montaña para afrontar la vida, para enfrentarse a la vida.su marido estaba en Francia..., ella sola a Marruecos. La admiras por lo fuerte que es esta persona, no? Lo fuerte en el amor que siento hacia ella.*

36. *mi madre siempre estaba cerca.*

37. *ella económicamente y de todo..., siempre mucho para nosotros, también para ayudarnos a estudiar,...., en su lugar no puede dejarnos estudiar porque no tiene*

38. *Lo más importante es una cosa que tiene un valor, un valor, un valor es mi madre...,le ha costado muchísimos problemas como una montaña para afrontar la vida, para enfrentarse a la vida.su marido estaba en Francia.., ella sola a Marruecos. La admiras por lo fuerte que es esta persona, no? Lo fuerte en el amor*

que siento hacia ella.

39. *mi madre siempre estaba cerca.*

40. *ella económicamente y de todo..., siempre mucho para nosotros, también para ayudarnos a estudiar..., en su lugar no puede dejarnos estudiar porque no tiene*

41. *ella ha hecho muchas cosas para nosotros, sobretodo una cosa buena, siempre me digo gracias a ella..*

42. *(La mare) siempre habla de mi, somos hermanos todos pero yo favorita*

43. *Creo que son mis hijos, en este momento, antes o después, creo que son mis hijos lo mas importante...*

44. *... sobretodo que tengo un niño adolescente...tengo miedo de influencia de otros chicos...Esto que tengo ahora, estoy vigilando..., esto es lo que tengo el miedo y la preocupación más... Cuando sale de casa siempre piensa en él..., e no me siento bien hasta que estaba allí..., bueno, si esta contigo y estoy aquí en casa, estoy bien, pero si sale, tengo miedo...*

45. *Creo que son mis hijos, en este momento, antes o después, creo que son mis hijos lo mas importante...*

48. *Lo mejor, como decimos, es que tenemos una familia, otra familia..., bueno con hijas..., padre, madre, pero ahora que soy madre...*

70 E: *Se li fa ordenar per ordre de semblança en el caràcter i maneres de fer, quin fill s'assembla menys als seus pares.... i se li pregunta: Te sientes tu más preocupada por este último hijo que por los otros tres? P: Si,si... (:::) Me preocupo, la edad que tiene Samir pero con la actitud..., de verdad, que me preocupa más que los tres...*

71...*Tengo el sueño..., yo quiero realizarlo de traerlo aquí... (dur la mare a Catalunya)*

H. Vida, Malaltia i mort:

28... *si estoy bien de salud y viene la muerte no me preocupa...*

29. *No me preocupa la enfermedad que tendré yo, me preocupa la gente que tendrá que cuidar de mí, eso.*

50. *Cual ha sido la decisión que has tomado más importante en esta vida? Bueno, creo que el casamiento, el casarme con el marido..., si,si...*

51. *Cual ha sido el momento más feliz de tu vida? Porque? Cuando tenia a luz el primer*

hijo..., es que..., como te he dicho era muy joven y no tenia pensamiento de nada..., pero en el momento de dar luz al niño..., este dolor que tenia, muchísimo dolor, cuando salí del cuerpo, he tenido un sentimiento de felicidad

52. cuando tengo algo, este, y tengo dudas, venga..., pienso mucho para tomar decisión y siempre miro de pensarlo..., y tengo miedo de que no sea la buena..., esto que me gustaría...

53. Cual ha sido el mayor error que has cometido en tu vida? Si,si..., me quedaba mal, me paraba de los estudios, que...,

54. De todo lo que has conseguido en la vida, cual crees que ha sido la más importante? La educación que doy a mis hijos... La paciencia, el amar..., mmmm..., bueno, el hacer cosas buenas, no pienso en cosas malas, no, siempre pensar en cosas buenas...

55. Cual ha sido el momento más triste de tu vida? La muerte..., la mort de mi padre...

76 La vida es un momento que tenemos que vivir, la vida es vivir, que tenemos que aprovechar para vivirlo bien... Y la vida cuando acaba viene la muerte.

77 Que tenia mucho sueño que viene aquí cuando viene aquí, tenia ese sueño que viene a quitarme, estaba de vida, pero cuando murió me duele mucho que no ha venido a mi casa, pero cuando estaba durmiendo, en el sueño ha venido y me dijo estoy aquí contigo

74 E: Vivir para ti es un sueño o un sacrificio? P: Un sacrificio, creo. Yo creo que estamos aquí de paso.

I. Religión:

30... cuando era joven no tenia que llevar el pañuelo..., pelo suelto..., ropa también..., bueno, joven joven, ahora que pienso mucho a Dios, a la oración, a todo esto, bueno, es que he cambiado mucho y esto también...

31. A que edad te pones el pañuelo? Cuando murió mi padre, mi hermano y fui a Marruecos..., bueno cuando muere alguien... Esta ceremonia me choca el corazón y en este momento yo pongo el pañuelo.

32 ... Ha ido creciendo (el sentiment cap a la religió)

33. Rezas cada día? Siiii, no cada día, cinco veces al día...

34....Los niños también rezan? Sí, los grandes, los pequeños no...

72... si que hay un Dios, hay un Dios y muy muy grande...

73.... Que como persona, como mujer, como religión, da un respeto, un valor, muy muy grande a la mujer musulmana y me da un orgullo...(....)sobretudo en educación...

74 E: Vivir para ti es un sueño o un sacrificio? P: Un sacrificio, creo. Yo creo que estamos aquí de paso.

75....Si haces cosas buenas..., si haces cosas malas, si tiene una libreta llena de hojas negras, que va a un mundo más negro que nada, según ha hecho ella...

25....cuando era joven no tenia que llevar el pañuelo...

J. Identitat i aspectes personals:

47. yo era una mujer callada, lo que me pasa me lo dejo al corazón, y cuando vine aquí no sé cambió pero es que ya está, estoy bien allá, ahora no, cuando me pasa algo, lo pongo sobre la mesa...

48. ahora cuando veo alguien que me diera un problema, que hablaba mal de mi a mi espalda, me voy hablar con él,..., hablo, hablo, no como antes..

62....yo quiero enseñarlos que todos los marroquíes también son buena gente, con inteligencia, con muchas cosas buenas que tienen....(....) Yo quiero dar una buena vista sobre nosotros...

63... no cambiaría de esta zona, nooo.... (Respecte a canviar de zona l'habitatge en el que viu)

64.. Lo guardo para comprar una casita en Marruecos (els diners)

78 E: ... y cuando tu tomas la decisión, te acuerdas de lo que pasó tiempo atrás o no? P: Me acuerdo, pero cuando hago esto ahora no me acuerdo de lo que hice antes...., lo hago y ya está.....

79...Creo que tengo capacidades para hacer muchas cosas pero yo no he hecho nada...Yo me veo como si tengo las manos atadas....

23...bueno tenia el sueño de estar de periodista...

24.... si, si ha cambiado, de joven no pienso, bueno hacer las cosas sin pensarlo, pero ahora no...

46. la noche que yo he pasado aquí..., y siento como si estoy en mi país..., no tenia el sentimiento de cambio aquí, no, no, no tenia...